

Rozprávka o školskom zvonci DANIEL HEVIER Opýtajte sa ktoréhokoľvek žiaka na svete, každý vám potvrdí, že prázdniny sú ten najskvelejší vynález, aký ľudstvo vymyslelo. „Konečne prázdniny!“ potešil sa žiačik Fliačik. „Nebudem viac

dostávať päťky za machule, ktoré mi samy od seba naskákali do zošitov!“

„Konečne prázdniny!“ zaradoval sa žiačik Sláčik. „Nebudem viac dostávať na hudobnej výchove sláčikom po hlave za to, že spievam falošne!“

„Konečne prázdniny!“ jasal žiačik Fňukáčik. „Nebudú sa mi už posmievať za to, že ma všetko rozplače!“

„Konečne prázdniny!“ zaplesal žiačik Mráčik, žiak zo všetkých žiakov najneporiadnejší, najpoškolákovejší a — najpätkárskejší.

Ale nielen žiaci sa tešili z prázdnin.

„Konečne prázdniny!“ veselil sa aj riaditeľ školy. „Nebudem musieť volať na koberec do riaditeľne zlých žiakov-darebákov!“

„Konečne prázdniny!“ tešil sa aj koberec v riaditeľni. „Nebudú viac po mne šliapať poškoláci, opisovači, rozbíjači školských okien, machuliari, ktorých predvolal riaditeľ na výprask.“

„Aááááh!“ vzdychla si zhlboka školská brána. „Konečne prázdniny! Nemusím sa ráno čo ráno otvárať dokorán a vpúšťať všetkých tých žiakov. Môžem spááááááť...“

Ale najväčšmi sa na prázdniny tešil — školský zvonec.

„Nebudem musieť vstávať zavčas rána a vyzváňať, až mi v ušiach zaliehalo. Mám prázdniny! Crn!“

A celá škola bola zrazu tichá a pokojná ako loď, kotviaca v prístave. V sklade učebníc potichučky žltli stránky kníh, v ktorých si občas zalistoval iba vietor. Moria na školských mapách boli čoraz bledšie a zdalo sa, že celkom vyschnú. V triedach nečujne praskali školské lavice a šepkali si:

„Ako dobre, že sú prázdniny! Nesedia na nás žiaci, nekopú sa pod lavicami a neposielajú si lístočky s pravopisnými chybami!“

V škole sa iba občas zachvela školská pavučina alebo zašramotila školská myš. Inak bolo ticho, hlboké prázdninové ticho...

Na tretí deň prázdnin to školský zvonec nevydržal.

„Crn!“ zazvonil slabo, len tak pre seba. „Zvoní mi už v ušiach od toho ticha. Nudím

sa! Keby som si tak mohol zazvoniť z plného hrdla! Ale komu budem zvonit, keď tu nik nie je?“

„A ja som čo, vzduch?“ ozval sa rozhorčený hlas. „Môžeš zazvoniť mne.“

„Ty si... ty si... obyčajný vrabec!“ zasmial sa školský zvonec, až to zvonilo.

„Vrabec áno, ale nie obyčajný!“ urazil sa vrabec. „Som školský vrabec. Prišiel som sa vyučovať!“

„Cfhihihi, cfhaha,“ smial sa školský zvonec. „Ešte som nikdy nevidel žiaka-vrabca.“

„Ja som prvý,“ tvrdil vrabec. „A mám aj aktovku.“

A ukázal mu malú kapsičku zošitú z dvoch čerešňových listov. Mal v nej síce iba jednu ozobanú čerešňovú kôstku, ale ako učebná pomôcka pre vrabca to celkom stačilo.

„Tak dobre,“ súhlasil školský zvonec. „Ja zazvoním a ty sa pójdeš vyučovať.“

Crrrrrrrrrrrr!

„Hurááááá!“ zvolal vrabec. „Rýchlo na hodinu čerešňojedenia! Už sa teším na vyučovanie!“

A vrabec poletoval po škole, samé hř a fř a...

„Crrr!“ zazvonil nazlostene školský zvonec. „Ty si neporiadny žiak, vrabčiak! Keď zazvoním, musíš byť ticho a musíš sa triasť, že ťa vyvolajú, a nie brkať po celej škole!“

A vyhnal vrabca von.

Na druhý deň sa zjavil v škole maliar Pišta, ktorý sa pustil na rebríku do maľovania zborovne.

„Crrrhurá! Crrrsláva!“ potešil sa zvonec. „Zazvoním maliarovi Pištovi, aby mu šla lepšie práca.“

A zazvonil zo všetkých síl.

Maliar Pišta sa tak zľakol, že zletel z rebríka rovno do vedra so žltou farbou a rozkvitol na žltu ako slnečnica.

„Pomoc! Tu straší! Ešte som nevidel školu, kde by cez prázdniny zvonilo! Musím to oznámiť školníkovi!“

A žltý Pišta letel ako kanárik za školníkom. Školník, ktorého všetci žiaci i učitelia tajne volali Pozriemesanato, sa zatváril veľmi dôležite. Nasadil si svoju školníkovskú baretku, obliekol si modrý školníkovský plášť a povedal: „Hm, hm, pozrieme sa na to!“

A vošiel na školskú chodbu.

„Cr! Cr!“ potešil sa školský zvonec. „Objavil sa školník, začína sa školský rok.“

A zazvonil dlho a prenikavooooóóóóóó, až školníkovi Pozriemesanatovi nadskočila na hlave jeho školníkovská baretka!

„Čo ti zvoní v makovici?!“ rozčúlil sa školník tak, ako sa vedia rozčuľovať iba školníci.

„Školský rok sa začína až zajtra!“

„Až zajtra...“ sklamane vzdychol zvonec a potom všetko vyzvonil školníkovi: ako sa najprv tešil na prázdniny, ale potom sa nudil, pretože vyzváňanie je jeho životom, a keď nemôže zvonit, cíti sa ako na penzii.

„Tak dobre,“ obmäkčil sa školník. „Povoľujem ti tri skúšobné zazvonenia. Aj tak ťa musím vyskúšať, či funguješ, aby bolo v novom školskom roku všetko v poriadku.“

„Cr! Cr! Cr! Cr!“ zazvonil zvonec naradovane.

„Povedal som tri, a ty si zazvonil — štyrikrát!“ napomenul ho školník. „Keby tu bol matematikár Počtovnica, hneď by ti dal päťku! Tak, a teraz už spi, aby si bol zajtra čerstvý a aby si, nedajbože, nazachrípol. To vieš, prekričať, vlastne prezvoniť toľko žiakov, to nie je hračka!“

Na druhý deň bolo po prázdninách a začal sa nový školský rok.

„A je po prázdninách!“ smutne si vzdychli žiačik Fliačik, žiačik Sláčik, žiačik Fňukáčik i žiačik Mráčik.

„A je po prázdninách!“ naradovane zvolali koberec v riaditeľni, školská brána i zemepisný glóbus. Stránky učebníc sa radostne rozvlnili a v moriach na školských mapách hneď stúpila voda!

Cřřřřřřřřřřřř! Zazvonil do toho školský zvonec a to je rozprávky koniec.

A školského roku začiatok!

Padni, padni, jablko

VERŠE SOVIETSKYCH BÁSNIKOV

Prel. JÁN TURAN

V maminej skrini

VIIVI LUIKOVÁ

Rada chodím do skrine
medzi šaty mamine.
Prekrásne to vonia tam,
raz si všetky vyskúšam.

V týchto sa vždy usmieva,
tieto rada nosieva,
iba tieto jedny nie.
Šaty, šup spať do skrine!

Svetlušky

ZACHID CHALIL

Len čo všetky chrobáčky
v chladnom lístí zadriemu,
vtedy lesné lampášiky
jasom roztancujú tmu.

Spí javor i mesiac v nove,
chveje sa len vetievka.
Víria jasné, rozprávkové,
zelenkavé svetielka.

Svätojánske mušky, leťte,
len lietajte, nespíte!
Veď je krásne na tom svete!
Žijete, kým horíte.

Hora chráni jeleňa

GIVI ČIČINADZE

Vraví hora zelená:
„Len sa najedz, dlhonožý!“
Hora chráni jeleňa,
v lese neuzrú ho mnohí!

Nik ho väčšmi neľúbi,
aj jeleniu reč sa učí.
Ak ho výstrel zahubí,
smutná hora strašne hučí.

Lenivý medved'

PETRU KERARE

„Maco, máš rád med?“
„Daj sem, zjem ho hneď!“
„Ak chceš, vstaň, ja minule
natrafil som na úle.“
„Sú tu blízko, kdeže sú?“
„Prídeš dole k podlesiu,
potom krížom cez lúčky,
cez riečku a pod bučky,
tam uvidíš ohradu.“
„Radšej zomriem od hladu!
Hoci mám rád med,
no nad spánok niet!“

Nakúpil hríb klobúčiky

MYCHAJLO STELMACH

Nakúpil hríb pre hríbiky
pekné nové klobúčiky.
Na hlavu si ich hneď dali,
v lesíku sa vytrčali.
Hríb im vraví: „Hlúpučky,
prezradia vás klobúčiky,
schovajte sa za duby!
Babka pôjde na huby,
v kapuste vás zahubí!“

Robin, Bobin Bobotov

KORNEJ ČUKOVSKIJ

Robin, Bobin Bobotov
zjedol sedem robotov,
zjedol býka, zjedol kravu,
zjedol brava, ba aj ťavu,
zjedol dom a zjedol strom,
zjedol vlečku s traktorom,
pár baranov, zopár kôz
a nakoniec plný voz
cesnaku a cibule.
Vraví: „Tuším mi je zle.“

Urážačky

IRINA TOKMAKOVOVÁ

Vravím Hane: „Ty si slon!“
A ona mne: „Makarón!“
Ja jej: „Ty si opica!“
Ona: „A ty tchorica!“
„Ty si otlčená misa!“
„A ty prikrčená krysa!“
„Nie je to už priveľa?
Ako si to myslela?“

Sme priateľky, spolužiačky,
a nie dáke urážačky!
Sme priateľky, spolužiačky,
vymýšľame urážačky,
čo nemajú obdobu.
My ich máme zásobu.

Padni, padni, jablko

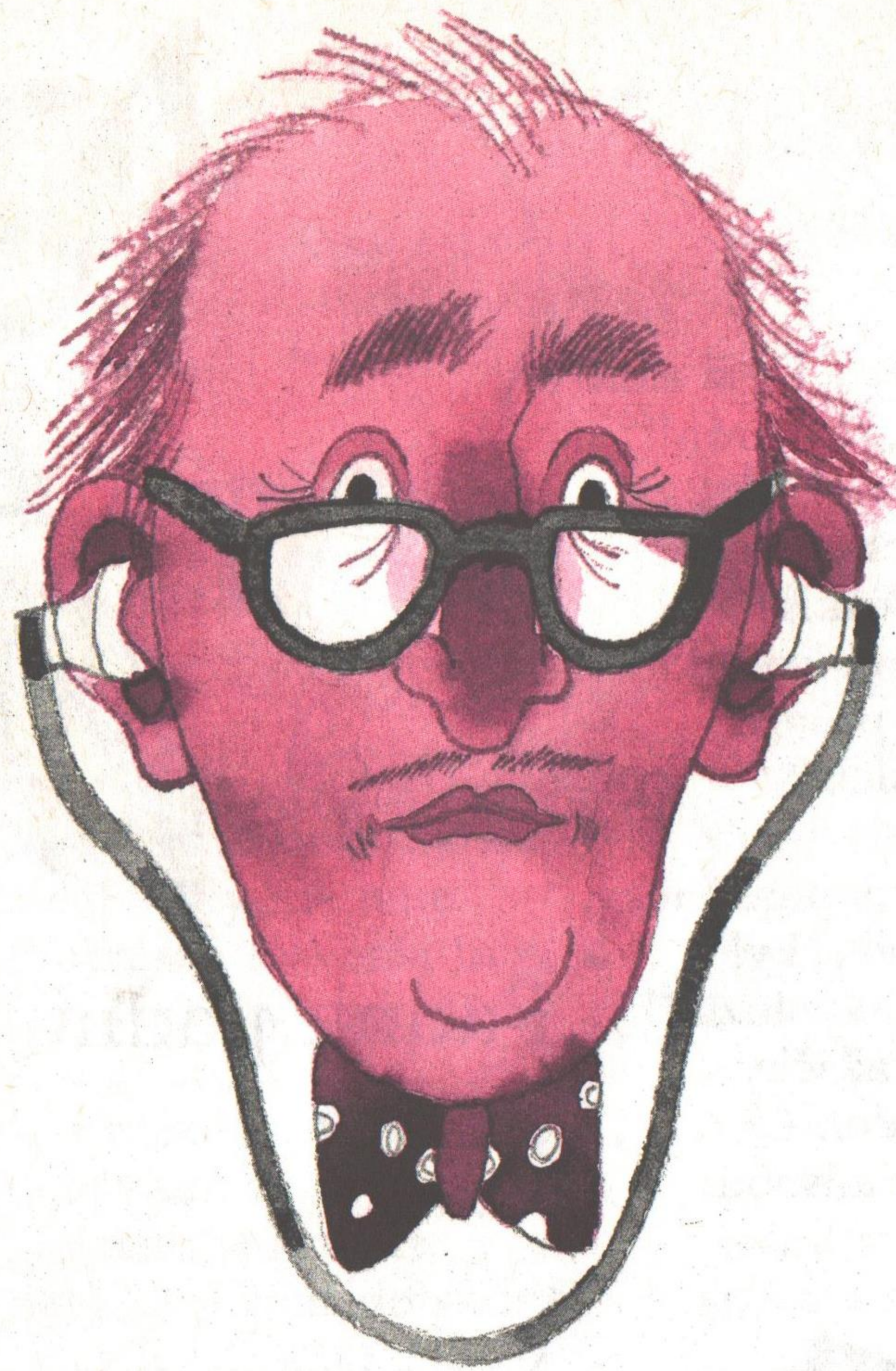
PULAT MUMIN

Naša jabloň na dvore,
tá sa nastvára!
Jablčka nám zhadzuje
do úst z konára.

Kto neverí, na jeseň
nech raz príde k nám.
Ja pod stromom od rána
ústa otváram.

Padni, padni, jablko,
mám na teba chuť!
Rovno do úst padni mi,
ak máš odpadnúť.

Vtom mi veľké, najkrajšie,
rovno na nos bác!
Ej, ty hlúpe jablko,
do úst sa mi prac!

Kategorická podmienka

SERGEJ ALEXEJEV

Na vyšetrenie zdravotného stavu Vladimíra Iljiča Lenina pozvali raz profesora zo zahraničia. Lenin sa dlho zdráhal:

„Bude to drahé, veľmi drahé,“ hovoril. „Je to zbytočný prepych. Predsa som úplne zdravý.“

Musel sa však podrobiť nátlaku lekárov. Profesor pricestoval a začal prehliadať pacienta. Popočúval ho, preklepal prstom.

„Aké choroby ste prekonali? Ako vám chutí jesť? Spíte dobre?“

Profesor je veľmi pozorný. Veď pred ním stojí významný pacient. Všíma si jeho postavu, výzor i úsmev, pohľad. Ako sa správa, hovorí, akej farby má oči a aký odtieň vlasov.

Po prehliadke profesor povedal:

„Priznám sa, predstavoval som si vás inak, pán Lenin. Bol som presvedčený, že nosíte briadku.“

Pacient rozpačito odvetil:

„Prepáčte, ale ja nie som Lenin.“

A skutočne to nebol Lenin, ale jeden z jeho spolupracovníkov v Rade ľudových komisárov.

„Pardon,“ ospravedlnil sa profesor.

Znovu sa otvorili dvere a do miestnosti vstúpil nevysoký zavalitý muž s briadkou. Profesor si pomyslel: to je on! — začal pacienta vyšetřovať. Počúval ho fonendoskopom, preklepával prstom.

„Aké choroby ste prekonali? Chutí vám jesť? Spíte dobre?“

Profesor je pozorný, s vyšetřovaním sa nenáhli.

„Lahnite si!“

„Vstaňte!“

„Zatvorte oči, vystrite ruky.“

„Povedzte á.“

Keď sa lúčili, profesor vraví:

„Viete, že som vás hneď poznal, pán Lenin? A som veľmi rád, že som sa mohol s vami zoznámiť.“

Pacient sa zarazil a hovorí:

„Prepáčte, ja nie som Lenin.“

Akože nie?! — chcel zakričať profesor, no predsa len sa ovládol.

„Pardon,“ povedal, „prepáčte.“

Vladimíra Iljiča Lenina vyšetřoval profesor na sklonku dňa. Až potom, keď prehliadol väčšinu jeho spolupracovníkov v Rade ľudových komisárov. Takú podmienku si totiž dal Lenin, keď sa rozhodovalo, či pozvať alebo nepozvať do sovietskeho Ruska svetoznámeho lekára zo zahraničia. Kategorickú podmienku.

Prel. ALICA SLOBODNÍKOVÁ

Jednooký jastrabček

DUŠAN MIKOLAJ

Čítal som si knižku o zvieratách. O zvieratách by som čítal stále.

„Vyššie hlavu,“ napomenula ma mama.

Mamino upozornenie znelo trochu nervózne. Cítil som, ako ma pozoruje. Narovnal som sa a obrátil list knihy. Farebná dvojstrana: pustovka vrabčia, myšiak červenochvostý, jastrab veľký, kršiak rybár. Každý vták s prísne zahnutým zobákom.

„Dobre ty vidíš?“

„Tam na lipe sedia škorce... tri,“ ukázal som cez okno na korunu rozkvitnutého stromu. „Vidím ich ako jastrab.“

Mama zastala pri mne. Utierala si zamúčené ruky do zástery. Vzala mi knihu a nalistovala v nej o niekoľko strán ďalej.

„Prečítaj tento odsek! Ale pravé oko si zakry!“

Odmlel som o nejakých jašteroch gekónoch.

„Zakry si druhé oko!“ povedala mama a ukázala na iný odsek.

Písmená v riadkoch sa náhle rozpili. Rozoznával som iba medzery medzi nimi a široké biele okraje okolo. Sklonil som sa nad knihu. Z písmen zostali len akési haky-baky. Prišlo mi to smiešne. Ale mama bola vážna, až akási ustráchaná. Poznala som jej to na hlase.

„Neodkrývaj si oko,“ povedala a odstúpila doprostred kuchyne.

Stála rovno pod sťahovacou lampou. Zvonku na ňu svietilo slnko, no mne sa zdalo, že to vôbec nie je ona. Že mi ju vymenil nejaký

čarodejník. Trošku som rozťahol prsty. Medzi ukazovák a prostredník sa urobila úzka štrbina. Pod lampou stála moja mama. Mala peknú tvár. Ale vôbec nie veselú.

„Musíme zísť za očným lekárom. Čím prv.“

Strýko Dušan sa poznal s jedným očným lekárom z Ružomberka. Cestoval som s mamou ta. Strýko nás čakal pri vlaku.

„Vyčítam si, že sme to takto zanedbali. Hrozne si to vyčítam,“ začala mama hneď po zvítaní so strýkom.

„Ale, prosím ťa,“ utešoval ju strýko. A žmurkol na mňa, akože s tými ženami nie je nijaká zábava.

„Neviem pochopiť, ako som si to nemohla všimnúť,“ pokračovala mama.

„David, a tebe to druhé oko nikdy nechýbalo?“ spýtal sa strýko veselo.

„Nie,“ povedal som hrdo. „Súdržka v škole ma posadila do poslednej lavice. Povedala, že mám zrak ako jastrab. Vidím na tabuľu lepšie ako tí, čo sedia v prvej.“

„Zaujímavé,“ povedal strýko Dušan.

Vedel kadečo, ale v očnom lekárstve sa vyznal tak ako ja.

V čakárni očnej ambulancie bolo plno ľudí. Sedeli na lavičkách, postávali pri okne, pri dverách. Skoro každý mal buď previazané oko, alebo nosil okuliare, nikto nerozprával nahlas. Prichodilo mi to ako v škole pred vážnym skúšaním.

„Zdá sa, že tá žena, čo som sa s ňou doma rozprávala,“ naklonila sa mama po chvíľke k strýkovi, „mala pravdu. Povedala, že s takým okom Davida nevezmú ani na vojnu. Ani za šoféra. A povedala, že to oko lepšie už nebude...“

„Budem! Budem šoférovať,“ bránil som sa.

Bez všeličoho by som sa vedel zaobísť, keď budem dospelým, ale bez kníh a bez auta, to nie! Chcel som byť diaľkovým šoférom. Ridiť dlhé tiráky.

Mama vybrala z tašky žemľu, ktorú kúpila narýchlo v bufete na železničnej stanici. Vedel som, že pri tenkom plátku salámy bude aj kúsok mäkkého syra, ktorý neznášam, ale mama mala takú vážnu tvár, že som sa ten syr neodvážil vyhodiť.

Na rad sme sa dostali až poobede. Čakáreň už bola takmer prázdna. V predsieni, ktorou sa vchádzalo do ambulancie, sedela sestrička v bielom plášti. S ukazovadlom v ruke pôsobila ako učiteľka. Aj skúšala, či viem prečítať písmená na podlhovastej tabuli. Opakovalo sa všetko ako doma. Ľavým okom som prečítal všetky písmená, až po druhý riadok

nad tými najdrobnejšími. Pravým len to najväčšie. Postúpil som bližšie k tabuli, ale aj tak som už toho veľa nevidel.

Sestrička napísala niečo na lístok a poslala nás do ďalších dverí.

Očného lekára som si predstavoval celkom inakšie. Ten ružomberský nenosil nijaké okuliare, mal len akýsi krúžok z lesklého kovu s malým otvorom uprostred prichytený na čele. Do tváre som mu dobre nevidel, lebo svietila len malá stolná lampa a okná boli zakryté závesmi. Ale viem, že sa usmieval.

„Pozrimeže, aká milá návšteva.“

Na matkino poprosenie, či by ma neprezrel čo najstarostlivejšie, povedal:

„Pravdaže. Každého prezriem dôkladne.“

Posadil ma na otáčaciu stoličku, druhú si pritiahol oproti mne. Stiahol si na oko ten krúžok z čela, nahol sa ku mne a malou baterkou mi zasvietil do oka.

Nevidel som mu do tváre. Akoby sa celý premenil na to malé svetielko.

Keď skončil, rozsvietil tabuľu. Zase boli na nej rôzne veľké písmená. Nasadil mi okuliare. Boli bez skiel. Keď doktor vložil do nich skielko, zrazu som i pravým okom začal rozoznávať niektoré písmená. Po každom novom skielku som videl jasnejšie a ostrejšie.

„To je L, to je T, to je E,“ takmer som skríkol, keď som prečítal aj drobné písmená.

„To som rada,“ počul som niekde v tom prítmí vedľa seba mamu. Podľa hlasu som poznal, aká je šťastná.

„Ani to nebolelo, pravda,“ povedal doktor a sadol si za stôl. Začal niečo písať. Zrazu bolo v ordinácii nápadne ticho. Prvá nevydržala mama.

„Bude vidieť, pán doktor?“

„Jedno oko má úplne zdravé. Druhé krátkozraké.“

„Veľmi?“

„No... dost.“

„A je nádej, že sa to polepší?“

„Je to vrodená očná chyba. Ale urobíme všetko, aby sa nezhoršovala. Začneme tým najbežnejším spôsobom. Nosením okuliarov. Na nich občas zakryjete zdravé oko, aby si to slabšie zvykalo hľadieť rovnocenne. O mesiac prídete znovu na prehliadku. Do zdravého oka budeme môcť kvapnúť trochu glycerínu. Nech to slabšie uverí, že môže hľadieť na svet rovnocenne. Všetko už dost zaháľalo. A potom sa stretneme zase v jeseni. V jeseni vraj aj lekári bývajú múdrejší...“

Mama doktorovi dlho ďakovala, ja som mu smelšie stisol ruku, ktorú mi podal ako starému kamarátovi.

Vonku svietilo slnko.

„Lastovičky lietajú vysoko. Bude pekne,“ povedal som.

„Ty náš ornitológ,“ usmial sa strýko Dušan.

Mama mi položila ruku na plece.

„Čo na tom, že budeš nosiť okuliare. Dnes ich už má skoro každý.“

Kráčali sme po parku. Po tráve pobehávalo plno drozdov. Privrel som zdravé oko a tým druhým som sa zahľadil do korún gaštanov, v ktorých bzučali včely.

„Už sa nebudeš ulievať,“ pomyslel som si. A strýko Dušan nahlas povedal:

„Ach, ty náš malý jednooký jastrabček.“

Mama sa pousmiala a pevnejšie ma chytila okolo pliec.

Neringa a Naglis

LITOVSKÁ ROZPRÁVKA

Na brehu Baltského mora pri ústí rieky Nemen žil rybár so svojou ženou. Veľa rokov už spolu prežili, no deti nemali. Napokon sa im predsa len narodila dcérka. Ležala v kolíske červeno-líca, mocná. Rodičia jej dali meno Neringa.

Nevedno, či uplynulo veľa, či málo času, no Neringa vyrástla väčšia ako najvyššia borovica. Oči mala belasé ako obloha, dlhé jantárové vrkoče sa jej vlnili ako hladina Nemenu. Aj srdce mala Neringa dobré. Ak niekto zapadol na pobreží v pohyblivom piesku, hravo ho vytiahla s koňom i vozom. Ak na mori zúrila búrka a hnala loď na pobrežné skaly, Neringa vošla do mora, chytila kotvovú reťaz a vytiahla loď na breh. No keď bolo more pokojné, vybrala sa s rybármi na lov. Oni plávali na loďkách, ona kráčala pred nimi a obrovské vlny sa od nej rozbíhali na obe strany. A len čo rybári vyhodili sieť, Neringa do nich hnala ryby žrdou z troch borovíc.

Lenže pri ústí Nemenu bolo more pokojné iba zriedka. Búrky vyvolával kráľ morí a vetrov, deväťhlavý drak. Stávalo sa, že keď sa rozbesnel, zaplavoval lúky, polia, strhával rybárske domce s ľuďmi, zvieratami a náčiním.

Raz, keď sa Neringa kúpala v ústí Nemenu, skrsla v nej myš-

lienka. Rýchlo zvolala rybárov a povedala im:

„Musíme ohradiť Nemen, oddeliť ho od mora násypom. Potom budeme mať tichú zátoku na lovenie rýb, zelené lúky a úrodné polia. Nebude nás viac ohrozovať deväťhlavý drak.“

Mladí rybári sa potešili a hneď zvolali:

„Dobre, Neringa, nasypeme hrádzu.“

Starci dlho rozmýšľali, zvažovali, radili sa, no napokon predsa aj oni povedali:

„Dobre, Neringa, nasypeme hrádzu.“

Veľa ľudí prišlo pomáhať. Niektorí pešo, iní sa priviezli, alebo priplávali na loďke so sekerami, lopatami, krompáčmi a povrazmi. Zrovnávali vrchy, vyvracali skaly a Neringa ich hádzala na morské dno, zasypávala ho pieskom.

Dopočul sa o Neringinom zámere deväťhlavý drak. Rozzúrnil sa, poslal proti ľuďom vetry, zvrátil morské hlbiny. Dvanásť dní a nocí besnela búrka, dvanásť dní a nocí uzato pracovali ľudia. Ich vôľa všetko prekonala. Navršíli dlhú-dlhočiznú hrádzu, ktorá oddelila ústie Nemenu od kráľovstva deväťhlavého draka.

Neringa sa vrátila domov a spala tri dni a tri noci. Keď sa zobudila, záliv bol tichý, pokojný.

Deväťhlavý drak pochopil, že hrádzu nepodmyje, nestrhne. No neuspokojil sa a ďalej vyčíňal v mori. Topil lode, kántril ľudí.

Neringa sa nahnevala a vyhlásila, že sa vydá za toho, kto draka zabije. Chýr sa rýchlo roznesol na všetky strany. Schádzali sa udatní junáci, kráľovskí i kniežací synčekovia, aj jednoduchí dedinskí mládenci. Všetci sa uchádzali o Neringinu ruku, lenže nikto nevedel, ako zahubiť draka, ako ho vylákať z jeho kráľovstva. Keby aspoň poznali jeho meno, zavolali by naňho, možno by vyšiel na breh. Našli sa aj takí odvážlivci, čo vyplávali za ním na more, no nikdy viac sa nevrátili.

Neringa zosmutnela. Vari sa

nenájde taký junák, čo by pre-mohol deväťhlavého draka? Už sa jej aj zacnelo po mládencovi, ktorý by bol milý jej srdcu. A aby si uľavila vo svojom žiali, vychádzala na morský breh a dlho tam zádumčivo sedela.

Ako tak raz pozerala na more, zazrela biely obláčik. Po chvíľke však vidí, že to nie je oblak, ale biela loď. Lenže aká loď! Stožiar má zo šiestich borovíc, kormu pozlátenu, provu purpurovú, plachty z bieleho hodvábu. Loď zostala stáť ďaleko v mori. Zostúpil z nej statný širokoplecí junák, mocný ako dub.

Bol to poľovník Naglis zo Žemajtie, ktorý krížom-krážom prebrázdil celú žemajtijskú krajinu. Keď šiel, zem sa pod ním prebárala, do číziem sa mu naberala voda, piesok, kamene. Kde sa potom zastavil a vytriasol z či-

ziem zem, tam vyrástol vrch, kde vyliat vodu, tam vzniklo jazero či rieka. Zabiť medveďa či diviaka bolo preňho hračkou. Zubry mu závideli silu, rysy a losy sa so strachom skrývali pred jeho pohľadom.

Keď Naglis zostúpil z lode, na mori sa vzduli vlny, jedna z nich dobehla až k Neringe a narazila jej do kolien. Vtedy rozvlnila morskú hladinu Neringa a najväčšiu vlnu poslala v ústrety Naglisovi. Vlna veselo podskočila a zaliala ho až po pás.

Naglis potom pritiahol loď na plytčinu, pobral sa k Neringinemu otcovi a vraví:

„Som poľovník Naglis. Daj mi svoju dcéru za ženu.“

„Moja dcéra sa vydá iba za

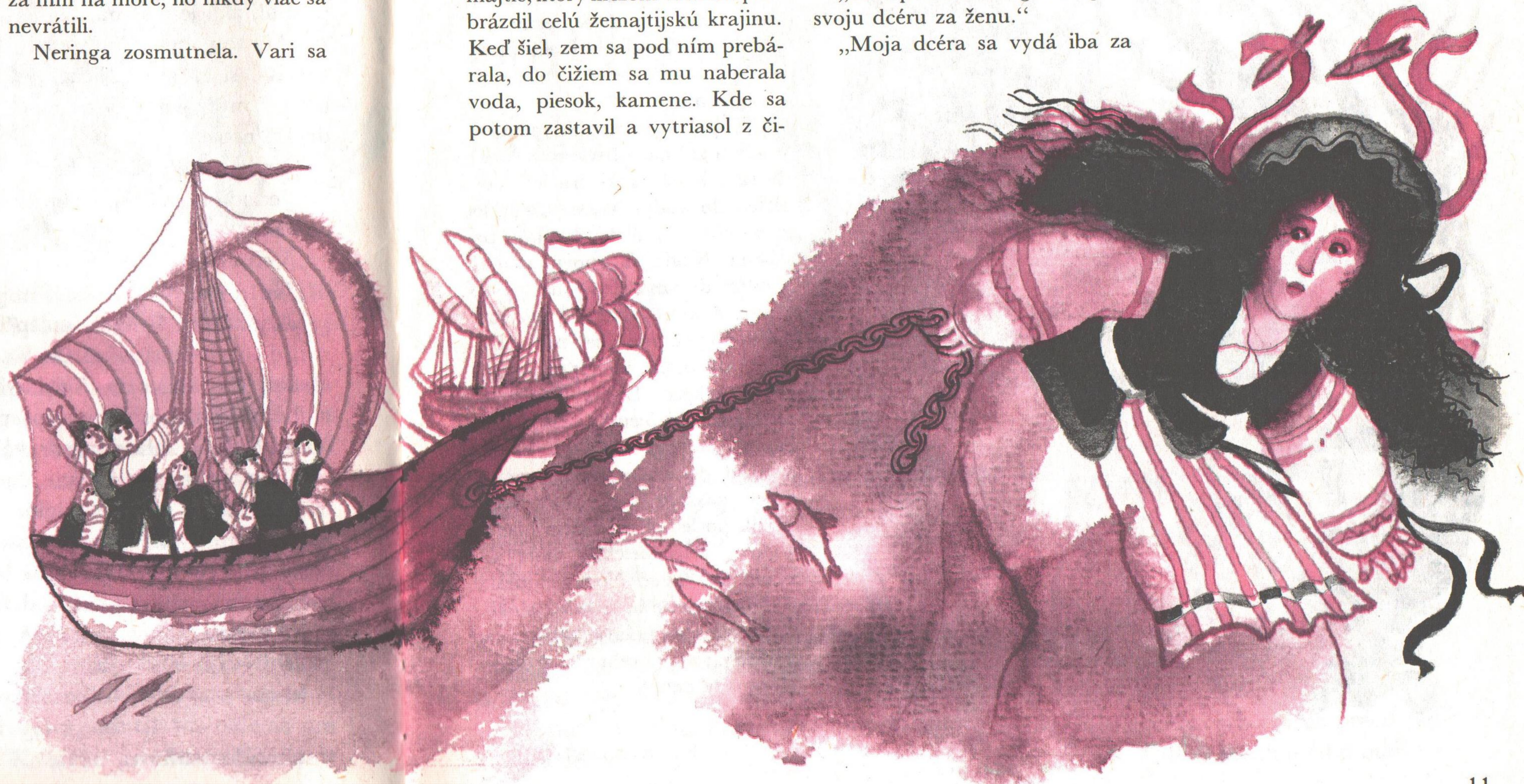
toho, kto usmrtí deväťhlavého draka, kráľa mora a vetrov,“ odvetil otec.

„Dobre, ja ho zabijem.“

„A ako to chceš urobiť? Drak žije v mori, na breh nevychádza. Nikto nevie jeho meno. Pozná ho vraj iba jeden starý čarodejník.“

Podakoval sa Naglis starcovi za radu a šiel hľadať čarodejníka. Šiel mnoho dní a nocí, až prišiel k jednému ohníku, pri ktorom sedel starec obrastený machom ako starý peň. Naglis ho oslovil:

„Som poľovník Naglis. Prezraď mi meno kráľa vetrov a morí, chcem ho zabiť.“

Starec nadvihol šedivé obrvy, po očku pozrel na mládenca a uškrnul sa:

„Inakší junáci už sem prišli, a tu zostali!“

Potom starec zdvihol machnatý prst a ukázal ním na vysoký statný dub:

„V jeho dutine je sekera a v tej sekere je blesk. Ak sa trikrát zaženieš tak, že sekeru zdvihneš až nad hlavu, poviem ti drakovo meno. Ak nebudeš mať dost sily, sekera ťa zabije.“

Naglis podišiel k dubu, chytil sekeru a už ju má nad hlavou.

Sekera sa myká, chce mu vyskočiť z rúk, blesky z nej len tak sršia. No Naglis si ničoho nevšíma, iba sa zaháňa a zatína do duba. Keď tak urobil tretí raz, vyšlahol oheň, zapáchlo sírou a dub sa rozsypal na prach.

„Dobre,“ povedal starec, keď sa Naglis vrátil k nemu, „sekera

je tvoja. A meno kráľa vetrov a morí je Galvirdas.“

Naglis si prehodil sekeru cez plece a vydal sa na spiatočnú cestu.

Keď sa vrátil na breh mora, postavil sa na dunu a zavolať: „Galvirdas, vyplávaj!“

More sa zvlnilo, zafúkal vietor.

Naglis zavolať druhý raz: „Galvirdas, vyplávaj!“

More sa rozbúrilo, vietor zafúkal silnejšie.

Naglis zakričal tretí raz: „Galvirdas, vyplávaj!“

Vtedy vietor zavyl tak, že vodná smršť sa zdvihla až k oblohe. Hneď nato teperí sa na breh deväťhlavý drak čierny ako noc, z papúľ chrlí oheň, mece blesky a buráca:

„Kto ma volá?“

„Ja, poľovník Naglis,“ zavolať junák a zahnal sa sekerou. Vtedy sa zablysko a tri dračie hlavy zleteli do vody. More vystúpilo z brehov a zalialo Naglisa po kolená. Naglis sa znovu zahnal a odťal drakovi ďalšie tri hlavy. Nato sa more vzdulo, vlny mu búšili do prs, podrážali mu nohy, ťahali do hlbín, víchor mu trhal z rúk sekeru. Lenže Naglis sa nezľakol. Pozbieral všetky sily, zaprel sa nohami do brehu a zaťal do draka tretí raz. Zo sekery zsršali blesky a do vody spadli posledné tri dračie hlavy. Vtedy búrka utíchla, more sa upokojilo, a keď Neringa objala Naglisa, zasvietilo i jasné slnko. Čoskoro nato bola svadba, akej dovtedy na brehu baltského mora ešte nebolo.

Prel. EVA KANTOROVÁ

Odkedy nosia ovce zvonce

KAROL PÉM

Ovečka Evička a baran Barnabáš sa už od malička spolu priatelili. Aby ich vlk len tak ľahko nenašiel, stretávali sa v meste. A mesto sa začínalo tam, kde sa končil salaš. Chceli však pomýliť vlka, preto sa stretávali vždy na inej ulici.

Raz sa mali zísť o šiestej večer pri cirkuse. Bača im dal voľno, lebo sa celý deň vzorne pásli.

Baran Barnabáš šiel najprv na kus reči k baranovi Brankovi. Býval na tom istom salaši, ale o tri košiare ďalej.

„Nebud' tam dlho, Barnabáš,“ prosila ho ovečka Evička, keď odchádzal.

Robotrest

MILAN FERKO

V ďalekom meste Robotreste, čo spája celú hviezdnu vlasť, zišli sa hlučne na námestie roboty na svoj prvý zjazd.

Rečnili, až sa dlažba chvela, že potrebni sú každej planéte, a keďže znamenajú už tak veľa — stanú sa pánmi na svete.

Komu však vládnuť! Zem je kdesi v dialke a je to divný kraj: robia tam hračky, sadia lesy, kvety a pozemšťanom vraj kvapká vše z očí slaná voda, a nejde ani do mora, a vše sa ich tvár krčom poddá a ha-ha, hi-hi hovoria.

Keďže sú ľudia takí hlúpi a práca im je taká slasť a nám sa bridí na zem vstúpiť — rozhodol robotrestský zjazd (a mienka všetkých bola zhodná): výstavba hviezd sa odrieka a treba do roka a do dňa vytvoriť umelého človeka a potom mnoho ďalších ľudí — keď už má človek prácu rád a dlhá nečinnosť ho nudí,

tak bude za nás pracovať
a drieť a lietať ako handra.

My budeme si hovieť len
a lúškať atómové jadrá
pri obrazovkách celý deň.

Vo hviezdnom meste Robotreste
nastal hneď šum a zhon a ruch:
po vydláždenej Mliečnej ceste
roboty privádzali sluch,
zrak, ňuch a iné ľudské zmysly,
skladali kosti do skrinky.
Keď z laboratórií prišli
červené, biele krvinky;
keď mali kožu, žľazy, svaly
i systém nervodráťový —
všetko to riadne poskladali
a človek ROB bol hotový!

Priletel vládca Robot Prvý,
zaparkoval si hviezdnu loď,
preskúšal mozog, obeh krvi
a vraví človekovi:

„Chod!“

Človek sa pohol po námestí.

A Robot Prvý skríkol:

„Stoj!“

A človek zastal prostred cesty
náhle a presne ako stroj.

A Robot zvolal:

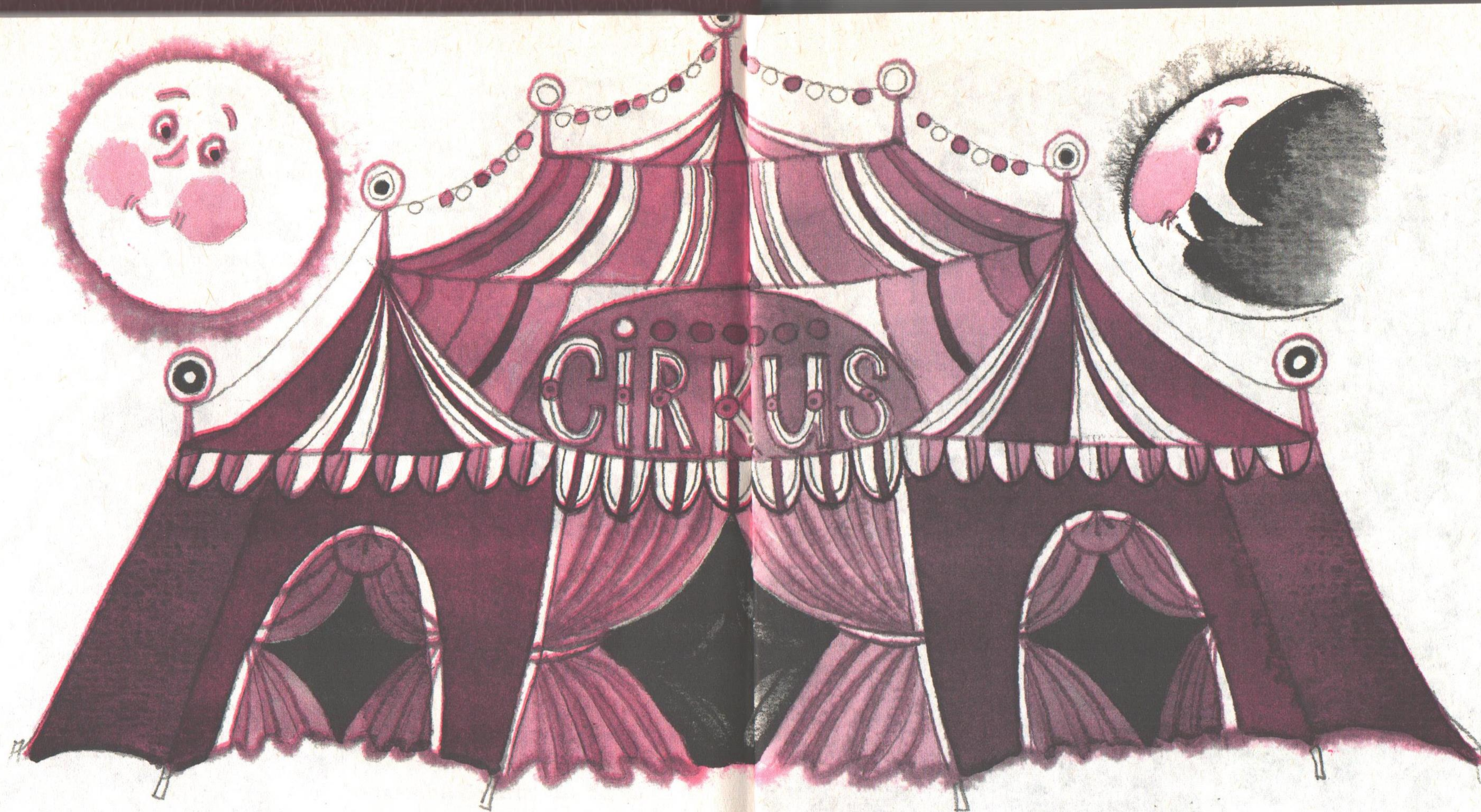
„Urob hihi!“

Umelý muž sa začal smiať.

„A vezmi loď a ťahaj čihi!“

A človek začal pracovať.

Robotom zažiarili oči —
je poslušný a mocný tiež.

„Neboj sa, o šiestej ťa budem čakať pri cirkuse. Kúpil som dva lístky. Uvidíme slona, ktorý vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera činku,“ povedal baran Barnabáš priateľke.

Blížil sa večer a ovečka Evička sa blížila k cirkusu. Lenže v meste je veľa ulíc. Hodiny na veži oznamovali, že už mala stáť pri cirkuse. Až vtedy zistila, že chodí stále okolo tej istej veže. „To znamená, že som zablúdila,“ povzdychla si.

Ľudia by jej veľmi ochotne pomohli, ale nevedeli, kam chce ísť, lebo jej nerozumeli ani bé. A iná ovečka, ktorá by jej mohla pomôcť, sa v meste nenašla.

Baran Barnabáš čakal na svoju priateľku skoro pol hodiny, ale márne. Šiel domov, lebo už sa stmievalo.

Len čo odišiel, pribehla zadychčaná ovečka Evička k bráne cirkusu. A my vieme, že barana tam už nestretla. Nakukla dnu, práve keď slon vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera vzpierača, ktorý vzpiera činku. Cirkus bol plný do posledného miesta. Ešte by som sa

tu sama stratila, pomyslela si ovečka Evička a radšej sa pobrala domov.

Na salaši už na ňu pri vchode čakal baran Barnabáš.

„Čo to máš, Barnabáš?“ spýtala sa ho, keď videla, že niečo z mesta priniesol. A nielenže to videla, ale aj počula. Tá ligotavá vecička robila totiž cingi-lingi.

„Kúpil som ti v meste zvonček. Keď si ho zavesíš na krk, zďaleka budem počuť, že to ty ku mne prichádzaš,“ povedal baran.

Cingi-lingi, zazvonil zvonček, keď si ho dala ovečka Evička na krk. Cingi-lingi, zvonil, keď sa prechádzala. Všetky ovce na salaši chceli mať odrazu taký zvonček. Barany sa preto vybrali do mesta na nákup.

Keď sa vrátili, po celom salaši bolo počuť okrem bé, bé, bé aj cingi-lingi.

A ovečky sa prestali strácať. Ak niektorá predsa len chýbala, tak istotne bol na vine vlk.

Ale to by bola už iná rozprávka.

Tu k nemu jeden malý skočil
a skríkol:

„Stoj! A rob, čo chceš...“

Umelý človek zastal. Stojí.

Kričia naň:

„Plač, alebo bež!“

Nič. Prezrú všetky spoje v stroji
a kážu:

„No tak rob, čo chceš!“

Umelý muž však stojí, stojí
pod vencom zadivených hviezd
a vôkol neho v nepokoji
roboty z mesta Robotrest.

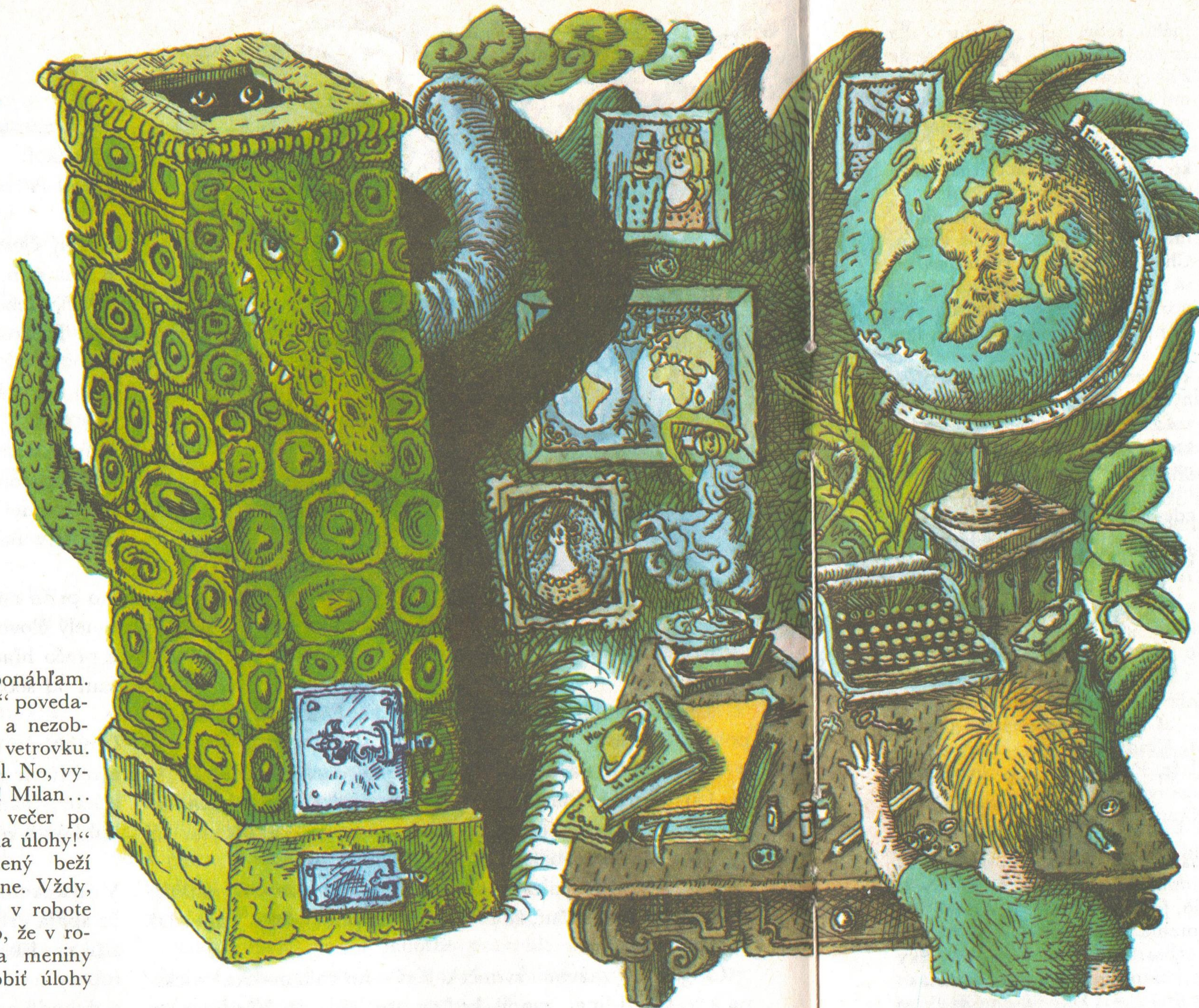
No prišli na to, prečo je ten
umelý človek meravý
a prečo hľadá ako kretén:
sám od seba nič nespraví.

Chýba mu cit a vlastná vôľa
a robiť vie len na povel —
kdežebý sám obrábal polia,
kul kov a muroval a mlel!

V ďalekom meste Robotreste,
čo spája celú hviezdnu vlasť,
zišli sa tíško na námestie
roboty na svoj druhý zjazd
a dohodli sa svorne na tom,
že práca nie je žiadny trest,
že využijú každý atóm
len na osvetľovanie hviezd
a že ich zhromaždenie chýrne
potvrdiť musí tento stav:
človek je vládca vo vesmíre,
človek je všemohúci zjav.

Náš kamarát Čipko

ANTON HYKISCH

Všetko sa začína u starkého na pracovnom stole

„Oco, veľmi sa ponáhľam. Musím späť do roboty,“ povedala mama zadychčane a nezobliekla Romankovi ani vetrovku. „V robote máme frmol. No, vyzliekaj sa, Romanečko! Milan... totiž, ocinko... príde večer po teba. A nezabudnite na úlohy!“

Roman už vyzlečený beží k starkému do pracovne. Vždy, keď mama hovorí, že v robote má frmol, znamená to, že v robote má dajaká teta meniny a Roman si bude robiť úlohy u starkých.

Roman je rád. Starký býva v starom meste a v starom činžiaku. Nie je tam výťah a na balkón aj na pavlač si sadajú holuby. Starký vyskočí od zapnutého televízora a trocha smutne povie:

„Pozri, práve začalo pršať. Von nemôžeme.“

Zľahka vyzdvihne vnúčika k balkónovému oknu.

„A kde je starká Eva?“

„Ešte nakupuje. Joj... skoro sme dali gól, pozri! Rád by som dopozeral zápas. Nechceš sa pozerať so mnou?“

„Nechcem,“ potrasie plavou

hlavičkou Roman a ženie sa cez obývačku do starkého pracovne.

„Chcem pozerať encyklopédiu, jasné?“

„Jasné,“ poteší sa starký. Posadí vnúčika za stôl a z police na zadnej stene plnej kníh vyberie tú najhrubšiu a najfarebnejšiu.

sokom stojane. Na skrini samovar a veľa angličtiakov. Po stenách staré mapy a pamiatky z celého sveta. Najradšej má však starkého stôl. Okrem množstva papierov a kníh je na ňom písací stroj, fľaštička s lepidlom, pohľadnice, svietnik, akási sklená soška, baterka, staré kľúče, gombíky, lieky, železný valček. Naskáču k nemu všetky spinky — magnet. Načaté žuvačky.

„A čo úlohy na zajtra?“ vo dverách sa zjaví starký, ale po očku pozerá na obrazovku.

„Prvouka,“ mávne Roman rúčkou. „Okvetné lístky. To ovládam, starký... Aj tu som ich našiel, pozri!“

„A matematika?“

„Pár príkladov. To je nič! Napríklad: Ak má dedo päťdesiatpäť rokov a mama dvadsaťsedem, koľko rokov má vnuk?“

„Bandita!“ pohrozil mu starký. „Nepolepšiteľný bandita. Pozrieme sa na úlohy, až sa vráti starká Eva.“ A starký zavrel dvere do obývačky.

Teraz môže Roman nerušene skúmať písací stôl. Kazeta s filmom, štipec, malý skrutkovač. Fotografie. A toto je čo?

Roman sa strhne. Na okraji popísaného papiera lezie — nie — stojí akýsi chrobáček. Má rovný čierny chrbát, po oboch stranách tenké nôžky. Stojí? Ide? Roman stuhne. Stojí. Opatrne sa dotkne chrobáčka. Nič. Prevracia ho medzi prstami. Veď je to dajaká doštička z umelej hmoty. Trčia z nej pliešky. Stoja v rade ako vojaci na prehliadke. Doštička sotva širšia ako Romankov prsteň. Dlhá na dva nechty.

Roman privonia. Nič. Už chce zoskočiť zo stoličky a opýtať sa starkého, keď začuje hlások teľučky ako nitka:

„Ahoj, kamoš!“

Romanova plavá štica sa pod lampou zatrasie. Priloží si chrobáčka k uchu. Teraz počuje celkom jasne ako z tranzistora:

„Dovoľ, človek, aby som sa ti predstavil. Som Čipko.“

Roman poľakane odtiahol chrobáčka od ucha. Báľ sa, že ho chrobáček uhryzne.

„Neboj sa. Nehryziem. Drž ma v prstoch opatrne, nie že mi polámeš nožičky.“

„Áno, prosím...“ odvetil úctivo Romanko. Položil chrobáčka na roztvorenú encyklopédiu. Čipko sa však nehýbal.

„Nemohol by si ma dať do tieňa? Je mi horúco od lampy. Vieš, zoslabol som.“

Čipkov hlások cvrlikal, ako keď starký ladí svoj obratý tranzistor. Roman zatvoril encyklopédiu a položil chrobáčka do tieňa hrubej knihy.

„V poriadku? Akože sa to volá?“

„Čipko... Od slova čip.“

„Budeme sa o tebe učiť na prvouke?“

„Pochybujem. No, ktovie?“ švitoril Čipko.

„Nie si hladný? Ostalo mi v taške jablko.“

„Neutekaj odo mňa, Romanko. Ja nejem jablká.“

„Zato si slabý. Aj starká Eva vraví, že bez vitamínu cé...“

„Nakloň sa ku mne, aby si ma lepšie počul. Tak... A pohľadkaj ma! Je mi smutno. Za kamarátmi.“

Sú v nej zastrčené papieriky na každej strane, kde sa vyskytne obrázok dajakého zvera. Od aligátora po zebra.

Romanko má rád starkého izbu. Je v nej stará kachľová pec, zelená ako koža zoschnutého krokodíla. Pri nej glóbus na vy-

Roman si vzdychol: „Občas aj mne. Aj tu v dome u starkých mám kamaráta. Volá sa Vadim. Nepoznáš ho? Z prvého poschodia.“

„Nepoznám. Ale rád sa s ním zoznámim. Len som veľmi slabý, Romanko. Veľmi by som sa chcel dostať za svojimi kamarátmi.“

„Ty si z Marsu, Čipko? Alebo z Mesiaca?“

„Ale kdeže,“ zachichotal sa Čipko. „Z Tesly Piešťany. Tvoj starký ma odtiaľ priniesol. Vybíral ma zo škatule plnej iných Čipkov. Plakať by sa mi chcelo, keby som mal štavu.“

Slovo dalo slovo a Roman preniesol Čipka v dlani do pred-

siene k elektrickým hodinám. Tam sa Čipko dajako zotavil. Zrazu mu zmocnel hlások.

„Niekto prišiel, Romanko?“ vyzrel starký do predsiene.

„Nie, nikto. Ja len tak pre seba,“ mykol sa Romanko. A šup do izby strýka Petra. Strýko Peter je vysokoškolák a máva na stole malý počítač. Keď je doma a nezavrie sa do izby s kamarátkou Jankou, hrávajú sa s Romanom na motocyklove preteky. Na obrazovke počítača. Teraz je Peter na prednáškach. Čipko sa Romankovi v dlani radostne povrtí.

„Cítim, že mám tu blízko kamarátov! Hurá! Si zlatý, Romanko.“

Roman iba s naježenými vlasmi počúva, ako sa zrazu zo strýkovho počítača ozývajú čudné zvuky. Čipko sa cvrlikaním dohovára s priateľmi pod klávesnicami.

„Čipko!“ modlíka Roman, „veľmi ťa prosím, nič tu nepokazte! Lebo bude so mnou koniec!“

„Neboj sa,“ poskakoval Čipko Romankovi na dlani. „Za odmenu, že si ma napojil a priviedol ku kamarátom, štedro sa ti odmením.“

„Mám vysloviť dajaké tri želania ako v rozprávkach?“

Čipko sa chichotal ako v zle vyladenom rádiu.

„My sme modernejší. U nás stačí povedať zaklínadlo. Opakuj po mne: Federiko Fadžin...“

„Fede-riko fa-džin,

„Masatoši Šima...“

„Masa-toši-šima.“

„A teraz zadrž dych a tuho myslí na to, že sa zmenšuješ, zmenšuješ. Už si malý ako stolička, už si malý ako kniha, už si len ako pero, ako zápalková škatuľka, len tuho myslí!“

Roman zatají dych a vidí sa-

mého seba, ako sa mu ruka zmenšuje, ako sa celý približuje k sivej doske počítača. Z dlane sa mu vyšmykne Čipko. Je už takmer taký veľký ako Romanko. Zrazu sa Romanka dotknú Čipkove dve rúčky a na čiernej hlave zasvitnú dve šibalské očká.

„Tak a sme už obaja minia-minia-turi-zovani!“ zvolá Čipko. Chytí Romanka za ruku a začnú sa prechádzať po Petrovom stole, preskakujú rysovacie perá a veľké plachty stravných lístkov. Potom sa po nohe stola spustia na koberec. Prejdú škárou zatvorených dverí do predsiene. Televízor z obývačky reve. Góó! Čipko sa iba zatrasie a zasmieje sa. Ako na povel v byte zhasne elektrina, hlúpy televízor onemie. Starký zdesene vybehne z obývačky:

„Dočerta! Roman, kde si? Nikde ťa nevidím...“

„Pst,“ tíš Čipko Romana a zvierá mu rúčku. Mrkne smerom na poistky a hľa! svetlo v byte sa znova rozžiari.

„Roman! Romanko! Kdesi? Ozvi sa!... Si na záchode?“

„Chi-chi,“ natriasa sa Čipko.

Vtom sa otvárajú dvere z pavlač. Roman a Čipko ledva stiačia odskočiť od ženskej topánky. Starká Eva dorazila s nákupom.

„Roman! Romanko! Kde si? skormúteným hlasom starký. „Ja tomu nerozumiem. Zhaslo svetlo, potom sa zapálilo. A vtedy... prehľadal som už celý byt.“

Starká Eva spustila obe tašky s nákupmi na zem a ostala ako soľný stĺp. O chvíľu omdlie alebo začne plakať.

„Naše dobrodružstvo sa iba začína,“ šepká Čipko Romankovi a obaja temer neviditeľní sa zakrádajú popri skrini smerom ku kúpeľni.

(Pokračovanie)

ILUSTRUJE PETER KLÚČIK

Janko Gondášik a zlatá panna

Kde bolo, tam bolo, vyrástol raz v sedemdesiatej siedmej krajine oceľový strom. A že bol vysoký až nad oblaky, nebolo mu vidieť ani jedinej vetvičky, ani jediného konárika.

„Ej, ľudkovia moji, a akože sa ja dozviem, čo tam hore rastie?“ zabadákal kráľ tej krajiny a hneď aj prisľúbil, že dá polovičku kráľovstva tomu, kto sa na ten oceľový strom vyškríabe.

Lenže daromne sľuboval, k polovici kráľovstva pridával to i tamto, nenašiel sa nik, kto by splnil jeho želanie. Až napokon zaklopil na kráľovské dvere pastierik Janko Gondášik a vraví:

„Veď ja by sa aj vyškríabal, pán kráľ, len či mi dáte takú sekeru vyhotoviť, čo bude za sto obyčajných.“

Nevideli sa kráľovi takéto slová, nad samým biednym Gondášikom hlavou pokrútil, ale keďže sa už nikto viac na kráľovský dvor nedostavil, prikázal svojim kováčom splniť pastierovo želanie.

A veru dobre urobil. Lebo len čo Janko Gondášik poťažkal sekeru v hrsti, zaťal ju do hladkého oceľového stromu a do záseku nohu vložil. Potom sa znova rozohnal a zasa vyššie vystúpil. A tak šiel po tom strome tri mesiace, tri týždne a tri dni, a nikde ani len suchej halúzky nezazrel. A veru bol by sa už i nadol vrátil, keď tu len zbadá vysoko nad hlavou jabĺčko ako päť.

Nuž znova začne trojcentovou sekerou zatínať, vyššie sa škriabať, až na deviaty deň

je od jabĺčka na jedno zaťatie. Lenže vtedy zbadá, že to nie je jabĺčko, ale medený zámok. Nerozmýšľa veľa, chytí sa ligotavého plota a hup! Už je uprostred zámockej záhrady. Nestačí sa však ani dobre okolo seba zobzerať, keď sa zjaví pri ňom panna celá v medenom a takto vraví:

*Hop, Gondášik, v tomto dome
odteraz je všetko tvoje:
koče, kone, ba i ja,
sme tu páni obaja.*

Čuduje sa Janko Gondášik takejto reči, ale vynukovať sa nedá: I naje sa, i napije, na krásnu medenú pannu sa schuti vynadáva, a keď ho znova pochyťí hlad, znova začne hodovať.

Lenže tretí deň nie je ako prvý.

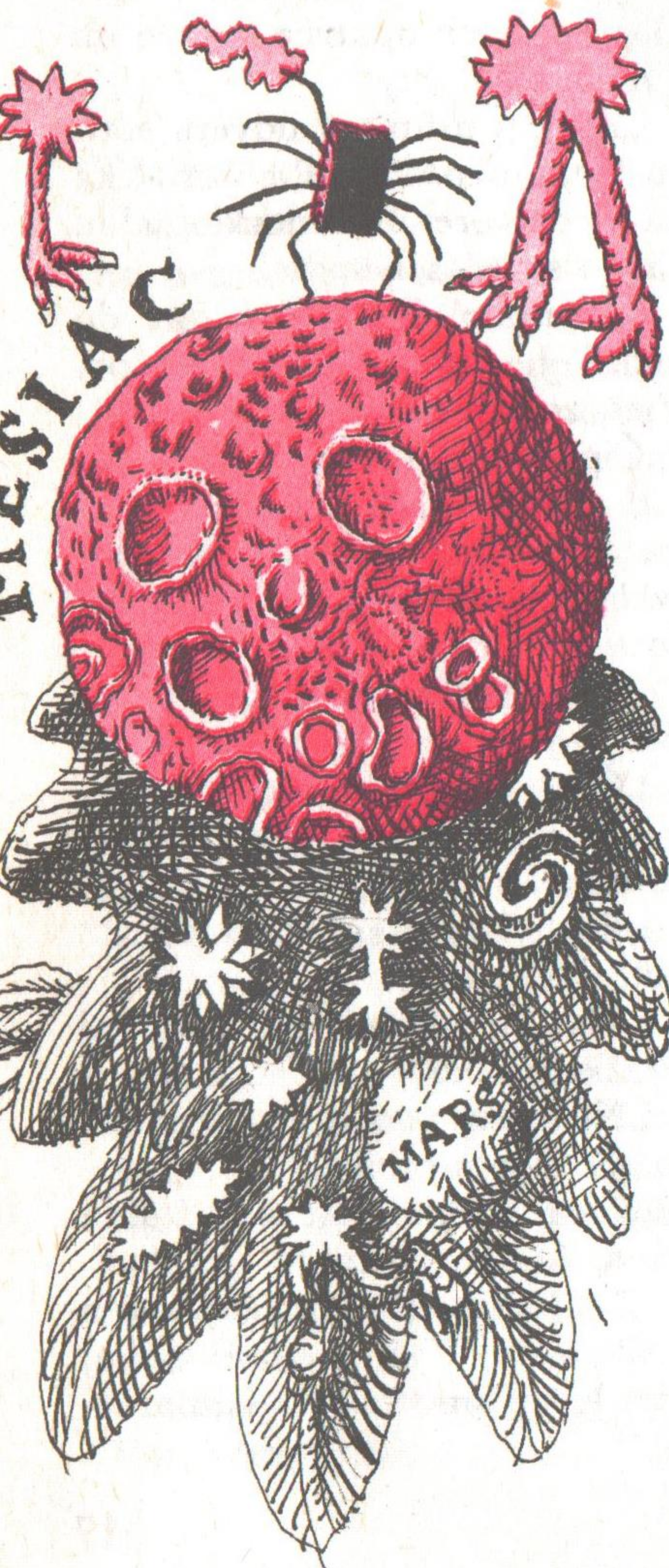
„Ej, medená panna,“ vraví Janko Gondášik, „do vôle som si v tvojom dome pohovel, na medenom koči sa povozil, no ak chcem vedieť, čo je na samom vrchu tohto stromu, treba mi ďalej ísť.“

Rozosmútila sa medená panna, rukami zalomila, ale keď Gondášik inak nedal, nakládla mu do tanistry z toho najlepšieho, čo mala, a plačúcky ho vyprevadila až k samému stromu.

A tak znova Gondášik zatína svoju ťažkú sekeru do oceľového dreva, kúsok po kúsok sa po hladkom kmeni vyťahuje. A ide tak tri mesiace, tri týždne a tri dni a ako prv ani teraz nevidí halúzky-konárika. Až keď prešiel ďalších deväť dní, zazrel nad sebou strieborný oriešok. Ej, či sa len potešil, že konečne vidí, čo vidieť chcel, ale keď podišiel bližšie, badá, že to nie je oriešok, čo mu nad hlavou visí, ale prenádherný zámok zo samého striebra. Ani teraz dlho nerozmýšľa, ale hup do záhrady tohto zámku, rovno pred jeho striebornú pannu.

A tá sa hneď naňho milo usmeje a vraví:

*Hop, Gondášik, v tomto dome
odteraz je všetko tvoje.
Čo len chceš, tu môžeš mať,
len mi nesmieš zutekať.*

Kdeže tam utkanie. Rád je Gondášik, že sa môže najesť a napiť do vôle, so striebornou pannou slovko stratiť.

Ale na tretí deň je všetko tak ako v medenom zámku: Gondášik sa lúči, strieborná panna narieka:

„Zostaň len tu, Gondášik, nezberaj sa ďalej. Veď i keď sa poberieš, vyššie nevyjdeš, lebo strom je odtiaľto ešte tvrdší a ešte hladší, než bol doteraz.“

A strieborná panna Gondášika nielen pred cestou varuje, ale znova mu sľubuje celý strieborný zámok a nič viac a nič menej za to nechce, len aby v ňom zostal.

„A veru nie, strieborná panna,“ hovorí na to Gondášik. „Ďalej ja idem. Veď načo by mi bol taký zámok, v ktorom by som od žiaľu zmieral, že som tam nedošiel, kam som dôjsť mal.“

A potom už chvíľu nepostojí, znova začne sekeru do oceleového stromu zatínať. A zatína ju rovné tri mesiace, tri týždne a tri dni, lebo až potom zazrie na samom vrchovci oceleového stromu ligotavé zrníčko.

Teraz už vidím, čo som mal vidieť, myslí si Gondášik a chce sa domov vrátiť. Potom však zozbieral posledné sily a ešte deväť dní a deväť hodín sekeru do stromu zatínal, kým na samý vrch toho stromu nevyšiel a nevidel namiesto ligotavého zrníčka zlatý zámok.

Nestačil sa tomu ani začudovať, keď sa pred ním zjavila panna celá v zlatom a vraví:

Hop, Gondášik, v tomto dome všetko bolo a je moje.

Darmo si sa trápil sem, nedostaneš, čo si chcel.

A ako zlatá panna vraví tieto zlé slová, oči jej zachodia takým prenáramným smútkom, že Gondášik i proti svojej vôli zostáva v zlatom zámku. Ba sa pustí i do vymetania deväťdesiatich deviatich izieb, a to všetko za jedinú suchú kôročku.

„A či ti i ďalej zostaneš za takúto plácu?“ pýta sa zlatá panna, keď Gondášikovi tretí deň v zámku nadišiel.

„A veru zostanem,“ vraví Gondášik, „veď som ja bol zvyknutý i na horšiu službu.“

Vtedy si zlatá panna s úľavou vydýchla, ba po prvý raz sa naňho i usmiala. Lenže o chvíľočku už znova smutne vraví:

„Nuž tak konaj, Janko Gondášik, ako si konal. Deväťdesiatdeväť izieb vymetaj. Iba toho sa chráň, aby si vstúpil do tej poslednej.“

Sľúbil Gondášik tak urobiť, ako si zlatá panna želala. A bol by svoj sľub aj dodržal, keby nebol raz z tej poslednej izby počul volať:

„Hej, Gondášik, zľutuj sa. Daj mi za žajdlík vody.“

Nazrie Gondášik do tajomnej izby, ale darmo sa díva, okrem veľkého suda, deviatimi obručkami okovaného, niet v nej nikoho. A už sa chce aj vrátiť, keď sa znovu ozve:

„Zľutuj sa, Gondášik, daj mi žajdlík vody.“

Len čo to urobil — prásk! Zaraz tri obruče zleteli dolu zo suda.

Pokrútil Gondášik nad tým čudom hlavou, ale keď sud ďalší žajdlík vody popýtal, znova ju nalial naň.

A vtom ďalšie tri obruče — prásk!

„Nože, Gondášik, daj mi ešte jeden žajdlík,“ ozvalo sa zo suda po tretí raz.

Vykonal Gondášik i teraz, čo vykonať nemal. Lebo len čo to urobil, rozleteli sa i posledné tri obruče a zo suda vyskočil čierny muž, čo ani mužom nebol, zarehlil sa a vraví:

„Čo si mal, už nemáš. A čo nemáš, to mať nebudeš!“

A s tým ako víchor vyrazil von, schytil zlatú pannu, a kým sa Gondášik stačil spa-mätať, nebolo ani jeho, ani jej.

Dlho-predlho žialil Gondášik v zlatom zámku, zlatú pannu vyzeral, a keď už tak bolo, že sa jej viac nedočká, vybral sa za ňou do sveta.

Lenže daromne šiel horami-dolami, rudnými cestami, darmo si nohy do krvi doráňal. Na svojej ceste nestretol vtáčika-letáčika, nie-to človeka, čo by mu v jeho biede spomohol. Až keď mu už od nekonečného blúdenia

prichodilo zahynúť, zazrel pre sebou rieku a pri nej bedákajúceho starca.

„Hej, Gondášik, dobrý človek,“ zaprosil starac, „nože sa zľutuj nado mnou, podaj mi vody za žajdlík.“

Nevidela sa Gondášikovi starcova prosba, aj na to pomyslel, akej odplaty sa mu v zámku za jeho pomoc od čierneho muža dostalo, nuž odvrátil tvár bokom a šiel svojou cestou ďalej. Lenže neprešiel ani toľko, čo by kameňom dohodil, obrátil sa a poďho naspäť k starcovi.

„Akože to, starý otec, pred vami je rieka, a vy sa smädом trápíte,“ pekne mu vraví a potom ani nečaká, čo mu starac odpovie, podáva mu svoju čutoru, v ktorej šplachocú posledné kvapky vody.

Zobral starac čutoru, napil sa, a keď si vydýchol, vraví:

„Ej, Gondášik, dobre si urobil, že si mi dal aj to posledné, čo si mal. Lebo keby si mi bol podal vodu z rieky, nikdy by si sa nebol dozvedel, že tvoja zlatá panna každú noc práve k nej s ťažkými vedrami chodíeva a z nej berie vodu pre čierneho muža.“

A ešte všeličo iné povravel starac Gondášikovi, ba prezradil mu aj to, že o polnoci je zlatá panna pri rieke sama, lebo vtedy čierny muž k svojej materi odchádza.

„A aby si na mňa spomínal v dobrom,“ vraví napokon starac, „tu máš túto píšťalu. Možno príde taký čas, keď ti bude na dobrej pomoci.“

Zobral Gondášik podarúnek, len keď chcel zaň poďakovať, nemal komu, lebo po starcovi nebolo ani chýru, ani slychu.

I nebyť tej píšťaly, bol by si veru myslel, že všetko sa mu to len prisnilo, ale naozaj tak bolo, ako sa stalo, lebo len čo nadišla tma, už aj bola zlatá panna s dvoma ťažkými vedrami pri rieke. A čierny muž, čo ani mužom nebol, prišiel s ňou, ale nie preto, aby jej pomohol, ale aby ju bičom šľahal a na sto iných výmyslov trápil. No len čo nastala polnoc, viac ho nebolo. Vtedy Gondášik priskočil k zlatej panne a vraví:

„Odpusť, zlatá panna, že som ta nazrel,

kde som nazrieť nemal, ale teraz, keď som tá našiel, dozaista bude lepšie, ako bolo.“

„A veru nebude,“ hovorí zlatá panna, „lebo aj keď si ma našiel, preč ma neodvedieš, ba ak neodídeš, i sám zahynieš.“

Zarmútil sa Gondášik, ale namiesto toho, aby sa pobral preč, vraví:

„Ej, len mi ty povedz, zlatá panna, čo zmôže čierneho muža, lebo mne sa tak vidí, že ty to dobre vieš.“

„Ba veru neviem,“ krúti zlatá panna hlavou, „a keby som aj vedela, nič by som nepovedala, lebo ja ti len dobré žičím.“

„Nuž, keď je tak,“ nedá sa odbiť Gondášik, „potom mi to len povedz, lebo aj keby som tu mal zahynúť, musím sa pravdu dozvedieť.“

Všelijako sa zlatá panna vykrúcala, čo nechcela Gondášika dostať do záhuby. No keď už šero nadchodilo a Gondášik stále len na svojom trval, prezradila mu, že za hlbokou horou a širokou riekou žije mater čierneho muža. A tá striga má sedemdesiat sedem krásnych koní a jednu takú prašinu, čo sa ani na nohy nepostaví. Lenže kto dostane od nej práve tohto koňa, ten moc čierneho muža zlomí na večné časy.

Len čo to zlatá panna povedala, už jej zas nebolo.

No teraz ju už Janko Gondášik nevyčkáva, nevyzerá, ako v zlatom zámku vyzeral, ale pustil sa ta, kam mu ukázala. A šiel dlho- predlho, nohy si znova do krvi doráňal, ale napokon predsa len prišiel ta, kam mal prísť.

„Dobry večer, stará mati,“ oslovil starú ženu, len čo vošiel do jej chalupy. „A či vy nemáte pre mňa dajakú službu?“

„A veru mám, čo by som nemala,“ vraví striga. „Zajtra mi treba napásť sedemdesiat sedem koní.“

„Čo len to,“ kývol Gondášik rukou, „na takú službu sa ja s radosťou podujmem.“

Lenže na druhý deň všetko bolo inak, ako malo byť. Lebo len čo kone vybehli na pašu, zdupotali kopytami a viac ich nebolo. Darmo ich Gondášik zhladúval, vyvolával na ne v dobrom i zlom, kone akoby sa pod samú zem prepadli. Vtedy si neborák na starcov

dar spomenul. A veru dobre urobil, lebo len čo na písťale zapískal, všetky kone pribehli k nemu.

Či sa len Gondášik vtedy začudoval, no doma krútil hlavou ešte väčšmi, lebo striga len čo zazrela kone, netešila sa im ako on, ale schytila ohnivé ohreblo a pod ich mlátiť hlava-nehlava.

„A či chceš ešte aj zajtra slúžiť?“ pýta sa Gondášika, len čo porobila s koňmi poriadok.

„A veru chcem, stará mati,“ vraví Gondášik. „Veď keď som napásol dnes, napasiem aj zajtra.“

Lenže druhý deň je horší ako prvý, lebo Gondášikovi prichodí pásť nie kone, ale sedemdesiat sedem zajacov.

„Ej, stará mati, a kdeže ja ustrážim takýto národ,“ zabadákal Gondášik.

„Ustrážiš-neustrážiš, tvoja vôľa,“ vraví bosorka na to. „Ale keď sa mi vrátiš bez nich, nikdy sa ty už stadiaľto nedostaneš domov.“

Ako to povedala, dupla nohou, že sa zajace na všetky strany sveta rozutekali.

Pustil sa Gondášik za nimi, ale darmo bežal, darmo utekal, do večera nenatrafil ani na jediného. Až keď nadchodila noc, spomenul si na starcovu písťalu. A čudo čudesné. Raz na nej zahral, a už sa aj zajace hrnuli do dvora.

„Keď sa tak stalo, nech je tak,“ zlostí sa mater čierneho muža, „živý zostaneš. Len mi ešte povedz, či chceš aj zajtra do služby.“

„A veru chcem,“ vraví Gondášik a sám seba presviedča: obstál som dosiaľ, obstoím aj teraz. A nedúfal nadarmo. Lebo aj keď mu striga prikázala napásť sedemdesiat sedem rýchlonohých srn, večer ich všetky v poriadku domov zavrátil.

„Ej, Gondášik, dobrý si ty pastier. O lepšom som ešte ani nechyrovala. Nože ty zostaň u mňa. Ak tak urobíš, neofutuješ, pretože ti tak bude, ako ti ešte nebolo. Ale ak ti je to proti vôli, choď do komory a naber si toľko striebra-zlata, koľko sa ti len do kapsy pomestí.“

„Ďakujem, stará mati,“ vraví Gondášik, „dobro je mne i tak, ako mi je. A netreba mi

ani zlata ani striebra. Ale ak mi už máte niečo dať, potom mi dajte toho koňa, čo za mašťalou leží.“

„A načože je tebe taký kôň, synak,“ mosúri sa striga, „veď je ten i krivý, i slepý. Len si ty z tých sedemdesiatich siedmich vyber, čo ťa i na kraj sveta zanesú.“

„Nechcem ja ísť na kraj sveta, stará mati,“ nedá si Gondášik vyvraviť svoj úmysel, „nuž mi vy len toho slepého a chromého koňa dajte.“

Vykrúcala sa striga tak i onak, sľubovala to i ono, lebo ten prašivý kôň nebol nikto iný než čierny muž. Ale keď Gondášik od svojho neustúpil, tak bolo, že mu jeho želanie musela vyplniť.

Lenže ani vtedy Gondášik nedostal, čo dostať chcel. Lebo len čo k prašivému koňovi

pristúpil, vyhodil ten zadnými kopytami vo-zvysok, zubami sekol, len-len že Gondášik stačil do bezpečia uskočiť.

„A veď sa ho neboj, prašiny,“ ozve sa vtom striga. „Za ohlávku ho chyt!“

Podišiel Gondášik znovu ku koňovi, načahuje sa mu za ohlávku. Ale kôň ešte divšie ako prv.

„Ej, stará mati,“ dychčí Gondášik, „vedže mi spomôžte, lebo ma znesie zo sveta.“

„Akože ti ja, synak, spomôžem,“ vraví striga, „keď sama nevládzem. Ale poradím ti. Ohreblo schyt, trepni ho po nohách. Zaraz bude ako baranča.“

A len čo to dopovie, už aj podáva Gondášikovi ohnivé ohreblo.

„Ba veru nie!“ krúti Gondášik hlavou. „Živý je to tvor, akože budem takého plameňom šľahať.“

„Keď nebudeš ty, budem ja!“ skríkne vtom striga a zaraz je aj s ohreblom pri koňovi. Lenže Gondášik je rýchlejší. Skočí pred ňu, ohreblo jej z ruky vychytí a prelomí ako suchý konár vo dvoje.

V tej chvíli zahrnelo, stmilo sa. No len čo sa čierňava, čo vtedy nastala, pomínula, nebolo ani strigy, ani prašivého koňa. Namiesto nich stáli tam staručký kráľ a staručká kráľovná a obaja ihneď začali Gondášikovi prenáramne ďakovať, že ich spod hroznej kliatby oslobodil, ba svojím dobrým srdcom aj ich trom dcéram slobodu prinavrátil. A nestačili to ani dopovedať, už tie tri dcéry boli tam, a veru to neboli žiadne iné než panna z medeného, strieborného a zlatého zámku.

Ej, či sa len Gondášik všetkým trom potešil. Ale najväčšmi sa zaradoval tej tretej, a keďže sa i ona zaradovala jemu, bola taká svadba, že hudcov až v sedemdesiatej siedmej krajine počuli. Ba počul ich i ten kráľ, čo poslal Gondášika na vrch ocelového stromu. A keďže hudci veselo hrali, pustil sa do takého tanca, že si zrútil v zámku pec.

Neveríte? Vaša vec!

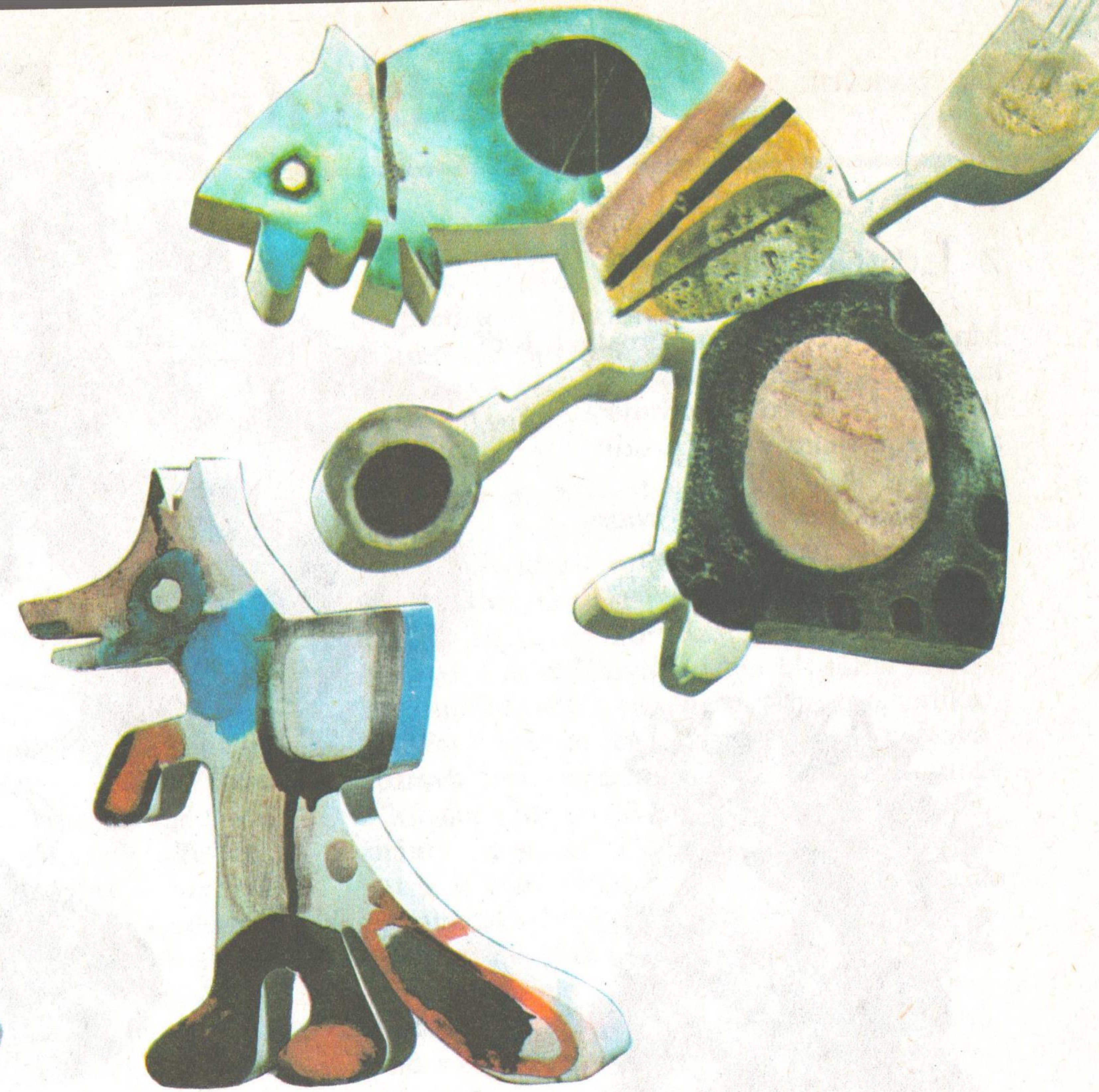
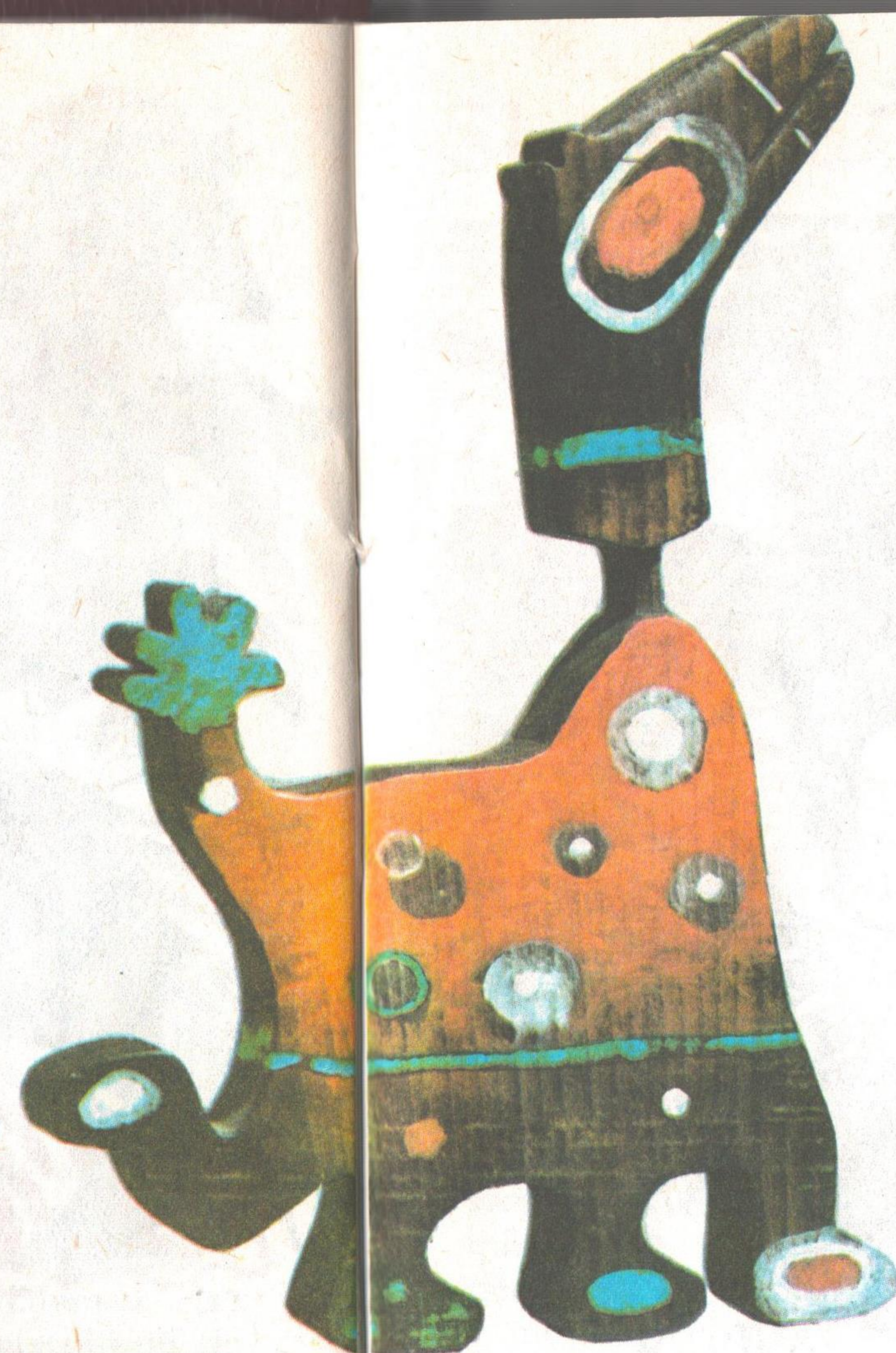
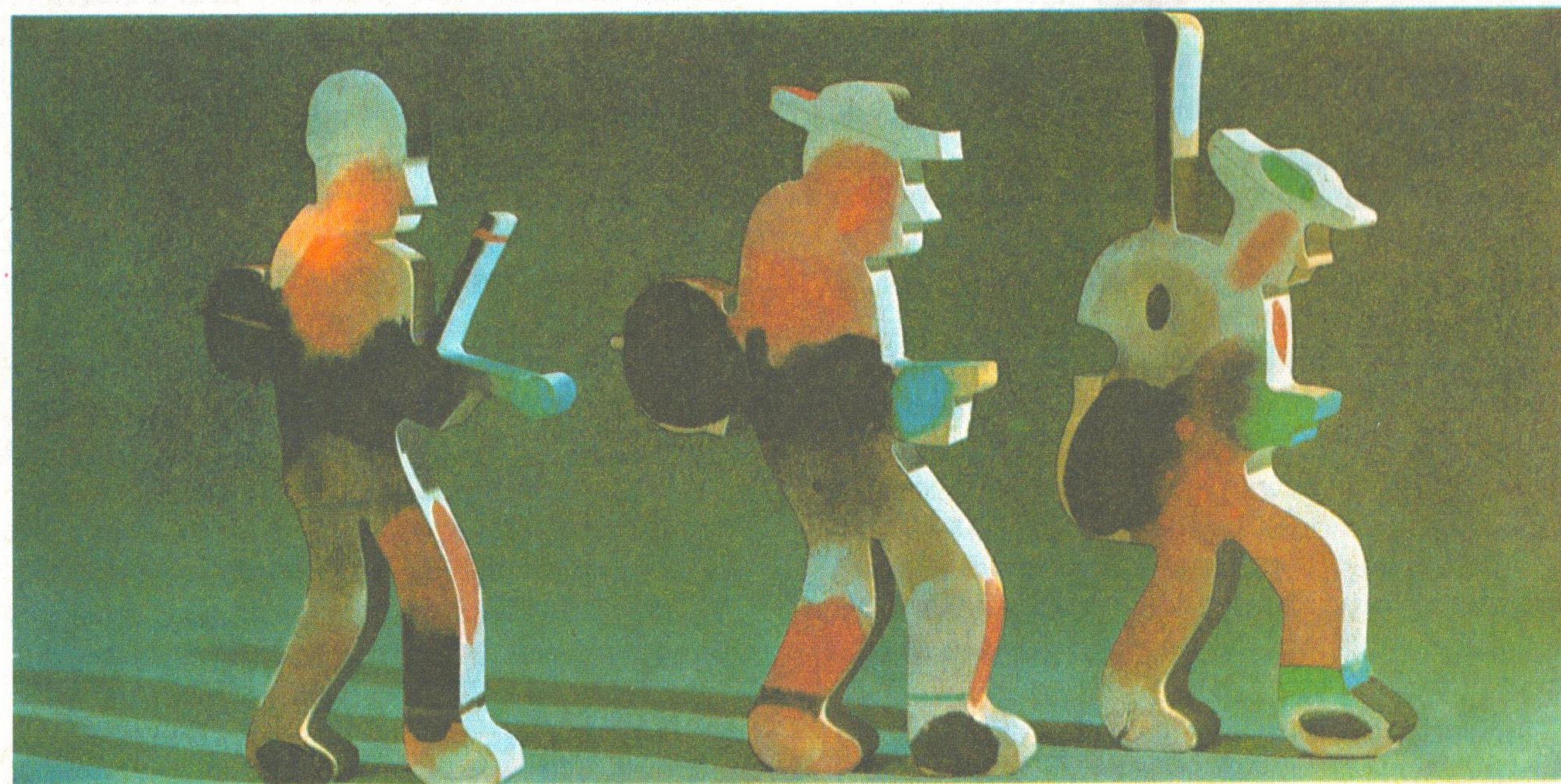
SLOVENSKÁ LUDOVÁ ROZPRÁVKA
v podaní ONDREJA SLIACKEHO

Kompánkovi hudci

LUBOMÍR FELDEK

Kompánkovi hudci,
z Rajca putujúci.
Z drevených husličiek
drevená muzika!
Drevené pesničky
rastú im z jazyka!
A keď im zdrevenie
i ten jazyk, deti,
drevená pesnička
sama svetom letí.
Zavolá ju oheň:
„Pod', pesnička! Vraj si
na jazyk chceš sadnúť...!“
Sadne... A je v Rajci.

Rozprávky Vladimíra Kompánka

Možno by ste sa, deti, začudovali, keby som sa vás spýtal, kde nájdete rozprávku. „Predsa v knihe, kde inde,“ odpovedali by ste mi. A ja, vlastne básnik Lubomír Feldek, by sa len pousmial a povedal by, že je to síce pravda, ale i nie je, lebo on vie i o takých rozprávkach, ktoré sú v dreve. A hneď by aj dodal, že pozná človeka, napísal o ňom

dokonca do Slniečka rozprávku, čo z dosky vyreže vlka — to ešte nie je rozprávka. To je iba vlk. Ale potom ten človek vyrezáva ďalej — až kým vlkovi nevypadne z brucha taký menší kúsok dosky. Pozrieš sa lepšie, je to stará mama. Dáš ju nazad — vlk ju zožral. Vyberieš ju — je zachránená. Môžeš ju dať vlkovi zožrať a môžeš ju zachrániť aj sto ráz za sebou. A to je už rozprávka — drevená.

A ako každá iná rozprávka, i táto je krásna, utešená. Vydržal by si ju počúvať, či vlastne dívať sa na ňu celé hodiny, a ešte stále by si sa na ňu nenadával. Všetci tí, čo sa 1. júna, na Medzinárodný deň detí, zúčastnili v brati-

slavskom Dome ČSSP na otvorení výstavy Rozprávkový svet Vladimíra Kompánka, mi to zaiste dosvedčia. Veď prečo ináč by tam bolo ľudí, veľkých i malých, že nebola by mala — ako sa hovorí — kam ihla prepadnúť. Našťastie, celú tú krásu — drevenú i maľovanú — mohol vidieť každý, lebo výstava trvala celý mesiac. Smutné môžu byť len deti, ktoré v Bratislave nežijú. Ale aby odteraz i tie vedeli, že rozprávku možno objaviť i v dreve, ak je to drevo zaslúžilého umelca sochára a maliara Vladimíra Kompánka, uverejňujeme z nej niekoľko ukážok.

O. SLIACKY

Majster Pavol z Levoče

Majster Pavol mal rád prostých ľudí — kamenára, tkáča, roľníka... Poznal klúčik, čo ich odmyká ako jarné slnko v poli hrudy.

Prepožičal drevo blízke tváre, ich starosti, útrapy a žiaľ, a potom ich kládol na oltáre, aby sa im poklonil aj kráľ.

Na Jankovom vršku

Po chodníku k pamätníku vedie otec syna. Zohrejú sa pri ohníku, ktorý nezhasína.

Aj domov si odnesú v srdci ako v uzlíčku. Ukáže im, skade sú, keby stretli bludičku.

Piesok

JOZEF PAVLOVIČ

Bol jeden veľký kopec piesku. Deti na ňom stavali vežatý hrad, robili vedierkové bábovky, vyhlbili tunel, že doň vošla celá ruka.

Ten kopec sa však zo dňa na deň viditeľne zmenšoval. Dačo si z neho odniesol vietor, zopár zrníčok si zobol na prečistenie žalúdka čistotný holub, jedno zrníčko sa prilepilo stonožke na nôžku.

Najväčším zlodejom bol však malý Peťo. Kradol piesok každodenne a rafinovane si ho odnášal domov v topánkach.

„Ej, Peťo, Peťo, zase si doniesol plné topánky piesku!“ hrešila ho mama zakaždým.

Lebo kradnúť piesok, ktorý patrí všetkým deťom, sa veru nepatrí.

Slovensko na prahu dneška

Zrod V. ilegálneho vedenia KSS

Začiatkom augusta 1943 sa mladý tridsaťročný právnik Gustáv Husák nepokojne prechádzal po svojej kancelárii vo Zväze špeditérov. Práve dostal odkaz, že s ním chce hovoriť súdruh, ktorý prišiel z Moskvy. Ilegálne stretnutia neboli pre Gustáva Husáka nič nové. Do komunistickej strany vstúpil už roku 1933 ako poslucháč Právnickej fakulty v Bratislave. Čoskoro sa stal známym medzi študentmi svojou prácou v Spolku socialistických akademikov. Ako tajomník Zväzu slovenských študentov sa staral nielen o zlepšenie pomerov v internátoch, spravodlivé rozdeľovanie štipendií, lekársku starostlivosť, ale bojoval aj za to, aby študenti stáli v jednom šiku s robotníkmi a ostatnými pracujúcimi v hnutí za obranu republiky pred vonkajším i vnútorným fašizmom. Spolu s priateľmi zo Spolku socialistických akademikov vydával časopis Šíp, ktorý mal podobné zameranie ako DAV. S davistami ho čoskoro viazali i bližšie kontakty. Svoju právnickú prax začínal u významného komunistického funkcionára Vlada Clementisa. Po vyhlásení slovenského štátu sa Gustáv Husák zapojil do ilegálnej práce komunistickej strany. Pomáhal pri vydávaní ilegálnej tlače, zháňal peniaze, pomocou priateľa maliara Štefana Bednára zaobstarával falošné doklady ľuďom, po ktorých pátrala tajná polícia slovenského štátu. Neraz sa stretal s ľuďmi, ktorých podľa prísnych pravidiel utajenia poznal iba pod krycím menom.

No predsa — stretnúť sa s niekým, kto prišiel priamo zo Sovietskeho zväzu a posielala ho moskovské vedenie KSS, nebolo každodennou udalosťou.

Stretnutie na Mlynských Nivách

Pred štyridsiatimi piatimi rokmi boli bratislavské Mlynské Nivy predmestská štvrť; končilo sa tu mesto a začínali sa záhrady. Napriek tme a fúzom Gustáv Husák v krivolakej uličke rýchlo spoznal svojho spoločníka. Okuliare, vysoké čelo, zvlnené vlasy i celková postava mu prezradili, že tajomný muž z Moskvy nie je nik iný ako Karol Šmidke, známy komunistický funkcionár. Šmidke patril k tým funkcionárom, ktorých strana poslala roku 1939 do emigrácie do ZSSR, aby predišla ich zatknutiu. Teraz ho moskovské vedenie vyslalo na pomoc tajne pracujúcej Komunistickej strane Slovenska; jeho úlohou bolo viesť stranu do nového boja proti fašizmu.

Dlho do noci sa obaja muži prechádzali po tmavých bratislavských uliciach. Tento i mnoho ďalších večerov. Šmidke sa svojho mladšieho spoločníka vypytoval nielen na situáciu v strane, ale zaujímal sa aj o náladu medzi ostatnými vzdelancami, medzi študentmi, úradníkmi, umelcami. Chcel vedieť i všeličo o každodennom živote v ľudáckom štátiku, pretože na Slovensko „spadol z neba“. Doslova. Jediný spôsob ako prekonať front bolo preletieť ho a nocou zoskočiť padákom. A tak sa štyridsaťpäťročný Karol Šmidke podujal na nebezpečný nočný let. Podarilo sa mu šťastne dopadnúť do priestoru lesov ovládaných poľskými partizánmi, ktorí ho už očakávali. S falošnými dokumentmi sa potom dostal do Liptovského Mikuláša. Odtiaľ prišiel do Bratislavy, kde vybudo-

val nové centrum komunistického odboja. Stretnutie na Mlynských Nivách stálo pri zrode V. ilegálneho vedenia Komunistickej strany Slovenska. Jeho členmi boli Karol Šmidke, Gustáv Husák a básnik Laco Novomeský, ktorého sme už spomínali v rozprávaní o Dave.

Prelomový rok

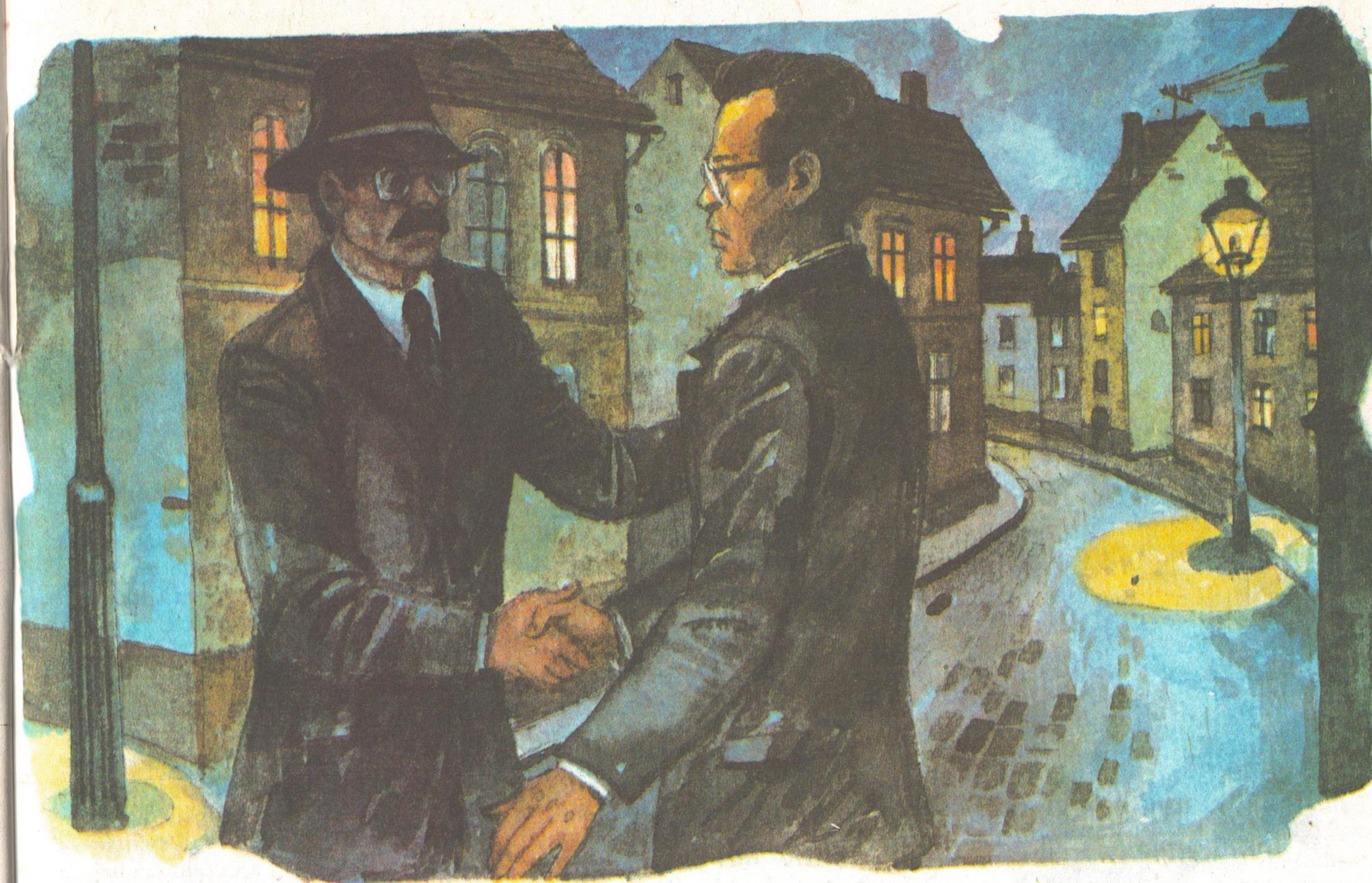
V roku 1943 sa v malom slovenskom štátiku všeličo menilo. Ľudia tajne počúvali vysielanie moskovského či londýnskeho rozhlasu, odkiaľ sa im prihovárali známi komunisti a ďalší predstavitelia zahraničného odboja. Všeličo sa dalo dozvedieť i medzi riadkami toho, čo písali alebo nepísali noviny. A bolo toho veru veľa. V Stalingrade celá nemecká armáda so zdvihnutými rukami prešla do sovietskeho zajatia. V Stalingrade a potom v lete v Kursku definitívne padol mýtus o neporaziteľnosti wehrmachtu. Červená armáda nezadržateľne, krok za krokom vyhánala nacistov zo svojej krajiny. V ďalekom perzskom Teheráne sa na prvej konferencii stretla Veľká trojka — predstavitelia troch veľmocí, ktorí spoločne viedli boj proti svetovému fašizmu. Stalin, Churchill a Roosevelt sa dohodli na ďalších spoločných krokoch a jednotnom postupe vo vojne. Vo všetkých krajinách okupovaných nacistami sa zdvíhalo hnutie odporu. Partizáni bojovali v tyle nemeckých armád v Juhoslávii, Poľsku, Francúzsku, Holandsku. V Taliansku sa dokonca pokúsili zvrhnúť diktátora Mussoliniho. Na Slovensko cez éter prenikali i správy o rokovaní medzi prezidentom Benešom, londýnskou vládou a Sovietskym zväzom, ktoré vyvrcholili 12. decembra 1943 v podpísaní československo-sovietskej zmluvy o priateľstve, spojení a povojnovej spolupráci.

Jednoduchí ľudia na Slovensku čoraz väčšími rozmýšľali nad budúcnosťou svojej krajiny. Vojna proti Sovietskemu zväzu nebola nikdy obľúbená, ale keď vojaci začali prinášať správy o tom, ako sa nacisti správajú voči ukrajinskému, bieloruskému a ruskému oby-

vateľstvu na obsadených územiach, keď hovorili o popravených, o vypálených dedinách a mestečkách, o hroboch — tak sa otvárali oči mnohým, čo dovtedy chceli veriť, že spolupráca s nacistami a Adolfom Hitlerom je užitočná. Nový zmysel dostávali heslá komunistov. Ľudia v tajných letákok začínali hľadať odpoveď ako ďalej. Čo robiť, aby Slovensko striaslo zlý sen fašistických plánov a mohlo sa znovu zaradiť medzi slobodnými národy sveta.

Vianočná dohoda

Bolo tesne pred Vianocami roku 1943. Ľudia nakupovali na sviatky, na balkónoch už boli pripravené vianočné stromčeky, gazdiné vypekali medovníky. Všetko sa chystalo na sviatky pokoja a mieru uprostred vojnou rozbúrenej Európy. V byte Mateja Josku v dome na Gajovej ulici v Bratislave sa zišli hostia. Jeho švagor Ján Ursíny, statkár z Turca a starý skúsený politik bývalej agrárnej strany, priviedol so sebou ďalšieho člena svojej strany, mladého doktora práv Jozefa Lettricha. Agrárci v roku 1938 spolupracovali s ľudákmi, no po vzniku slovenského štátu sa ich cesty rozišli. Ba čoskoro sa niektorí bývalí členovia agrárnej strany zapojili i do odbojových skupín, ktoré spolupracovali s londýnskou emigráciou a prezidentom Benešom. Činnosť týchto skupín a organizácií tiež prispela aspoň malým dielom k porážke fašizmu. Dosah týchto skupín však zostával obmedzený na okruh vzdelancov v Bratislave a niektorých väčších mestách. Ani jedna sa nemohla oprieť o širokú, pevne organizovanú tajnú sieť na celom Slovensku, ako mali komunisti. Iba spojením skupín a skupieniek, bývalých agrárnikov, sociálnych demokratov a ďalších politikov, ktorí nesúhlasili s ľudákmi, do jedného šíku s komunistami mohla vzniknúť sila, ktorá otvorí Slovensku cestu k budúcnosti, ktorá zvrhne fašizmus. Toto spojenie, ktoré učene nazývame národný front, bolo stredobodom rozhovorov, ktoré Gustáv Husák a Laco Novomeský viedli

Stretnutie Gustáva Husáka s Karolom Šmidkem

s predstaviteľmi rôznych nekomunistických odbojových skupín. Na Vianoce roku 1943 dospeli k vrcholu. V byte Mateja Josku Karol Šmidke, Laco Novomeský, Gustáv Husák spolu s Jánom Ursínym a Jozefom Lettrichom vypracovali dokument, ktorý vošiel do vašich učebníc dejepisu ako Vianočná dohoda. Na jej základe vznikla Slovenská národná rada, vrcholný orgán celého odboja na Slovensku, ktorý má pripravovať široké, celonárodné protifašistické povstanie. Moc ľudákov má padnúť a obnoví sa Československá republika, ktorá bude mať demokratické usporiadanie.

Keď pred piatimi rokmi národný umelec Ján Kulich pripravoval pamätník podpísania

Vianočnej dohody na Gajovej ulici, rozhodol sa pre zvláštne riešenie. Nenavrhol samostatne stojaci pomník ani pamätnú tabuľu na stenu domu. Na pamätník premenil veľkým bronzovým reliéfom celé krídlo širokých dverí, ktorými sa vchádza do domu. Tým symbolicky vyjadril zmysel Vianočnej dohody a od nej sa odvíjajúcej prípravy Slovenského národného povstania. Schôdzka a dohoda akoby otvorili Slovensku bránu k dnešku.

Píše dr. ALŽBETA SOPUŠKOVÁ
Katedra čs. dejín a archívniectva FFUK

ILUSTRUJE JOZEF CESNAK

O úsmeve ruže

Rozhovor so spisovateľkou Danou Podrackou

Za tvoju prvú zbierku poézie pre dospelých *Mesačná milenka* si získala Cenu Ivana Krasku. Po nej nasledovala zbierka *Zimní hostia*. Máš rada návštevy?

Ja mám každý deň nejakú návštevu. Ak ma nenavštívia rodičia, priatelia, susedia alebo známi, navštevuje ma slnko, dážď alebo vietor. Niekedy je to aj mačka, staromestský vrabec alebo jesenný list. Zašucho pred dverami, ja otvorím a on sa v letku pohodlne usadí v kresle. Potrebuje si oddýchnuť, trochu sa pohovárať. Potrebuje sa stretnúť s nejakým človekom, aby mohol potichučky vkĺznuť do rozprávky alebo do básne.

Čitatelia *Slniečka* si iste radi prečítajú tvoju knižku, ktorá sa iba v týchto chvíľach zjavila na predajných pultoch. Volá

sa *Sovia hora*, a pritom má každá z rozprávok meno dievčatka alebo chlapca. Keď si písala tieto záračné príbehy, predstavovala si si nejaké ozajstné dieťa, ktorému rozprávku venuješ?

Keď som písala Soviu horu, ešte som nemala vlastné dieťa. Nepoznala som bezzubý, novonarodený úsmev, cez ktorý sa chcú z hrdielka predrať na svet prvé slová. Deti, s ktorými som sa stretávala predtým, boli už samostatné, odbiehali od rodičov a v dostupnej vzdialenosti od nich snažili sa byť dospelé. Pre ne som to vtedy písala, na ne som myslela, keď som piekla meninovú tortu, reparovala starým macom labky a v tichu nad papierom som gumenou pumpičkou vtahovala peru do žíl atrament. Teraz mám v pláne napísať o všetkom ináč. Predtým som s úctou pokľakla pred ružou a oslovila som ju: „Dobrý večer, ruža.“ Teraz chcem písať o jej úsmeve.

V roku 1988 vyjde tvoja ďalšia kniha pre deti. Volá sa *Pančuškový telefón*. V jednej z poviedok sa chlapec prezývaný Čierny Peter stratí. Túžiš sa aj ty občas stratiť?

V detstve som sa rada hrala na skrývačku. Skrývala som sa v maminých kabátoch s tichými zatváracími chlopňami, pod zvonovou sukňou, pod ktorou tíklo moje srdce, alebo za pecou, kde som bola neviditeľná ako dym. Túžila som, aby ma niekto našiel a potom by sme sa už skryli spolu. Keď už boli všetky skrýše objavené, chcela som sa ukryť vo vajíčku, v jablku alebo v nejakom človeku, o ktorom nič neviem. To som však už objavila dvere, ktoré vedú k stromu fantázie. Je to biely strom noci, rastie v samom strede krajiny, do ktorej sa dá kedykoľvek schovať, ale nedá sa v nej stratiť.

Všetky tvoje knihy sú plné fantázie. Rada sníváš?

Snívať sa dá iba o tom, čo existuje. A aj ten najvymyslenejší výmysel je vymyslený z vecí, ktoré poznáme. Keby som napríklad chcela vymyslieť strašidlo, muselo by nevyhnutne mať v sebe niečo ľudské, aby bolo schopné niekoho nastrašiť. Hovorí sa, že predstavivosť je kolískou činu.

Ak je dnes medzi čitateľmi *Slniečka* niekto, kto sa odhodlal uskutočniť čosi veľké, niečo objaviť, skonštruovať či namaľovať, bez fantázie a predstavivosti sa ťažko zaobíde.

Patriš medzi našu najmladšiu spisovateľskú generáciu. Istotne si pamätáš na chvíľu, keď si po prvý raz napísala „svoj“ riadok. Čo to bolo — verš alebo próza?

Na „môj“ prvý riadok s úsmevom spomína moja mama. Našla ma v kuchyni, v ktorej som ako štvorročná najmenej polhodinu bola ticho. Keď sa na mňa prišla pozrieť, sedela som už nad hotovým dielom. „Danka písala,“ povedala som a ukazovala som na klikyháky, ktoré som rúžom popísala po stenách. Vtedy som vraj dostala po zadku, lebo moje písanky sa nedali ničím umyť a kuchyňa sa musela znova vybieliť.

Ale teraz vážne. Nedávno som prechádzala parkom. Asfaltový chodník bol celý pokreslený farebnými kriedami. Bol tam namaľovaný celý vesmír detského sveta. V stromoch plávali bielučké labute, na bicykloch sa kolieskovali zvieratká a deti z jednej krajiny do druhej, kvety tam mali nakreslené ústa. Všetky tieto kresby strážila starénka, pomaličky chodila nad nimi s dáždnikom, aby ich nezmyl dážď.

Vtedy som si pomyslela, že deti vedia o svete všetko, ibaže nemajú čas to spísať do rozprávok. A nám, ktorí to musíme robiť za nich, sa to málokedy podarí.

Rozhovor pripravila
NATAŠA PAVULAKOVÁ

Roháč

MARTA BENČAĎOVÁ

Kliešte má, a nie je rak,
lietať vie, a nie je vták.
Na prst musíš pozor dať,
keď sa chceš s ním pohrať.

Prečítaš na dúšok

„Urobíme svet krajším, chceš?“ Takúto peknú vetu môže vysloviť a splniť iba smelý a dobrý človek — pravdaže, s iným takým istým človekom, ktorého má rád. I v živote, i v rozprávke. Dvadsať hrdinov, menami ktorých sú nazvané rozprávky v knihe *Sovia Hora*, sa podujali objaviť radosť a pohodu pre všetkých, naozaj pre celý svet. Príbehy sa odohrávajú raz v radžovej záhrade, ďaleko od ryžových polí, v ktorých stoja ľudia ako dopoly potopené sochy; raz v krajine, kde slnko vypaľuje bolesť a žiaľ a kde všetci majú čiernu pokožku, inokedy tam, kde sa ostrovčeky machu a lišajníkov strácajú v ladovej púšti snehu. Mnohé rozprávky majú zasa toľko slovenskosti, že sa v nich cítime ako v izbičke s maľbami na skle, kde spod hrady vonia vrecúško s hojivými bylinkami. Každá z rozprávok je slávnosťou ľudskej odvahy. Navyše je vyrozprávaná priam básnickym, bohatým obrazným jazykom.

Prvé rozprávky tejto knihy vyšli pred rokmi v *Slniečku* a *slniečko* pohody akoby zasvietilo aj do života autoriek knihy *Sovia hora*. Kým sa knižka dostala až k vám, *slniečkári*, narodilo sa ilustrátorke Olge Šintajovej-Bajusovej dieťaťko a poetka Dana Podracká sa zaľúbila a vydala. Tak i ony povedali ďalším ľuďom: „Poď, urobíme svet krajším!“

MAGDA BALOGHOVÁ

Slniečko

Mesačník pre deti. Vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež.

Adresa redakcie: 811 02 Bratislava, Suvorovova 3. Telefón 523 26. Šéfredaktor

Zápisník Slniečka

Je po prázdninách a ty máš v rukách prvé číslo nového ročníka *Slniečka*. Ak dokonca čítaš náš časopis úplne po prvý raz, prežíváš tak trochu sviatočnú chvíľu — nech ti ju teda ešte väčšmi zosviatoční informácia, že toto číslo je slávnostné, pretože je jubilejné.

A teraz, ako býva dobrým zvykom, niekoľko spomienok zo života jubilanta:

Prvé číslo *Slniečka* čítali deti v septembri roku 1927. O založenie dnes najstaršieho časopisu pre deti sa zaslúžili Štefan Krčméry a Rudolf Klačko, ktorý bol aj jeho prvým redaktorom. Do roku 1950 ho vydávala Matica slovenská v Martine, potom dlho nevychádzalo. Znova vyuklo až roku 1969 a jeho novým vydavateľom sa stali Mladé letá v Bratislave. Obnovené *Slniečko* redigovala spočiatku Mária Ďuričková (mená tých, čo ho pripravujú v súčasnosti, nájdeš v tiráži na tejto strane dolu).

V minulosti pre *Slniečko* písali významní spisovatelia (Ludmila Podjavorinská, Jozef Cíger Hronský, Ludo Ondrejov, Mária Rázusová-Martáková, Jozef Horák...) a ilustrovali ho poprední výtvarníci (Jaroslav Vodrážka, Karol Ondreička, Ludovít Fulla, Martin Benka...). Takisto dnes sa *Slniečko* usiluje, aby jeho stránky svietili tvorbou našich najlepších spisovateľov a ilustrátorov, a zároveň dáva možnosť prejaviť sa začínajúcim autorom.

K 60. výročiu založenia nášho časopisu vydajú Mladé letá knihu *Zlaté Slniečko*, ktorú Ondrej Sliacky zostavil z tvorby „najslniečkovejších“ autorov. Predslov k Zlatému

Ján Turan, zást. šéfredaktora dr. Ondrej Sliacky, CSc., výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky prijíma každá pošta a doručovateľ. Objednávky do

Slniečku napísal zaslúžilý umelec Milan Rúfus.

Podjesennú Bratislavu zdobia symboly veľkej knihy a hlavy a do zelena ladené plagáty oznamujú, že v tomto meste sa po dvoch rokoch opäť koná významná medzinárodná prehliadka ilustrácií kníh pre deti — BIB, čiže Bienále ilustrácií Bratislava. Od 11. septembra do 31. októbra sa budú do Domu umenia hrnúť malí i väčší zvedavci, aby si prezreli obrázky z kníh zo všetkých končín sveta. Okrem toho môžu navštíviť ďalšie tri výstavy v novom Dome BIB na Nálepkej ulici, v Sieni Ladislava Novomeského ich čakajú obrázky Květy Pacovskej a v Slovenskej národnej galérii súborné dielo národného umelca Jiřího Trnku. K BIB patria aj mnohé ďalšie podujatia: bábkové predstavenia, koncerty žiakov ľudových škôl umenia, besedy so spisovateľmi a ilustrátormi, premietanie filmov, kreslenie pomocou počítača...

Súťaž *Môj rodný kraj*, putovanie za ľudovými rozprávkami, povestami, baladami a inými útvarmi ľudovej slovesnosti, vypísalo vydavateľstvo Mladé letá v roku 1985, a to pre kolektívy 3.—8. tried základných škôl. Do súťaže sa zapojilo 19 detských kolektívov a vyšli z nej víťazce tieto:

I. miesto:

— kolektív žiakov ZŠ v Kysuckom Lieskovi

— Literárny krúžok ZŠ Martin, Mudroňova ulica

II. miesto:

— kolektív žiakov ZŠ v Kluknave

— Literárny krúžok pri ZŠ v Čajkove

III. miesto:

— kolektív žiakov folklórnej skupiny Malá Belianka pri ZŠ Belá.

zahranicia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlačie, Gottwaldovo nám. 6, 813 81 Bratislava. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

OBČANIA ROZPRÁVKOVEJ KRAJINY, POMÔŽTE!
HĽADÁME *individuum*, KTORÉ ZANECHÁVA
PO SEBE POLÁMANÉ STROMY V LESOCH, PARKOCH,
POPRI PÁDE AJ V LESOPARKOCH.

JE PRI TELE, ČOMU
NASVEDČUJE AJ
JEDÁLNY LÍSTOK:

- Raňajky:**
4 chleby, 16 slaných rožkov, 11 sladkých
3,2 kg slaniny
5 kusov čingovskej salámy
8 litrov kakaa alebo mlieka
- Obed:**
6 baranov upечených
na ražni
Guláš z 5 volov
7 sudov piva
- Večera:**
3 koliesá syra eidam
(môže byť aj šinčom)
5 kotlov halušiek
1 potok čaju, alebo
čiernej kávy. Najradšej
má tú z Věhu.

ČASTO SA
CHVASCE, ŽE
ZABIL DVANÁST-
HLAVÉHO DRAKA
A ŽE OSLOBODIL
PRINCEZNU. TO
BY MOHOL POVEDAŤ
KAŽDÝ! UPOZORŇUJE-
ME VŠETKY PRAVÉ PRIN-
CEZNE, ŽE TENTO NEBEZ-
PEČNÝ ČLOVEK SA POTU-
LUJE V ICH BLÍZKOSTI.

NA OTÁZKU "prečo"
ODPOVEDÁ: "hľadám
tú pravú princez-
mu..."

AK NIE JE V SLUŽBE KRAĽA
KRAJINY OBTIAHNUTEJ ČIERNYM
SÚKNOM, VYSEDÁVA S KUM-
PÁNMI V RESTAURÁCI
"STOLČEK,
"PRESTRISA!"

ROZPRÁVKOVÍ DIVÁCI A POSLU-
CHÁČI (MÔŽU BYŤ AJ NEPOSLUCHÁČI)!
AK BY STE SA ROZPAMÄTALI,
KDE STE HĽADANÉHO VIDELI,
NAPÍŠTE. ČAKÁ VÁS ROZPRÁVKO-
VÁ ODMENA. MOŽNO AJ POL
REDAKCIE A REDAKČNÁ PRIN-
CEZNA K TOMU!

RKU
REDAKČIA
SĽANIEČKO
SUVEROVÁ 3
BRATISLAVA
P11 02

3 m

